Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Češi v rumunské části Banátu po roce 1945 na příkladu vesnice Eibenthal

Ondřej Feikl

Praha 2024

Na tomto místě děkuji vedoucímu práce Mgr. Dušanu Foltýnovi za odborný dohled a veškeré rady, kterých se mi po dobu psaní dostávalo. Rovněž děkuji všem svým přátelům a rodině za trpělivost a v neposlední řadě obyvatelům Eibenthalu a místnímu učiteli Mgr. Alexandru Gajdzicovi za možnost zapojení se do chodu vesnice.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně. V práci byly použity pouze uvedené zdroje.

V Praze dne 8. 7. 2024 v. r. Ondřej Feikl

Anotace

Bakalářská práce *Češi v rumunské části Banátu po roce 1945 na příkladu vesnice Eibenthal* zkoumá život obyvatel s využitím orální historie a odpovídá na otázky, jak se žilo v českých vesnicích v Banátu během vlády komunistů. Součástí práce je rozbor literatury, základní představení oblasti a historický kontext. Největší část se přímo věnuje základním badatelským otázkám. Příloha obsahuje seznam pamětníků, seznam toponym a fotografie.

Annotation

The bachelor *Czechs in the Romanian Part of Banat After 1945 with Using the Example of the Village of Eibenthal*, explores the life of the inhabitants using oral history and answers the questions of how life was in Czech villages in Banat during the communist rule. The thesis includes an analysis of the literature, a basic introduction to the area and historical context. The largest part is directly devoted to basic research questions. The appendix contains a list of memorials, a list of toponyms and photographs.

Klíčová slova

jazyk, asimilace, církev, mezietnické vztahy, školství, vysidlování vesnic, spolky, socialismus, správa, sociální poměry, emancipace, zemědělství

Key Words

language, assimilation, church, interethnic relationship, education, displacement of villages, clubs, socialism, administration, social conditions, emancipation, agriculture

Obsah

1) Úvod ... 6
2) Metody ... 6
3) Historiografie o Češích v rumunském Banátu ... 7
4) Banát ... 10
4.1) Geografické vymezení Banátu ... 10
4.2) Český Banát ... 11
4.3) Eibenthal ... 11
5) Historický kontext ... 13
6) Každodenní život v Eibenthalu po roce 1945 ... 17
6.1) Rumunský vliv ... 17
6.2) Vývoj techniky ... 21
6.3) Správa ... 23
6.4) Zemědělství a chov zvířat ... 28
6.5) Hornictví ... 32
6.6) Školství ... 35
6.7) Víra ... 40
6.8) Kultura a tradice ... 43
7) Závěr ... 46
8) Použité zdroje ... 47
8.1) Orální prameny ... 47
8.2) Písemné prameny ... 48
8.3) Periodika ... 48
8.4) Odborná literatura ... 48
8.5) Internetové zdroje ... 50
9) Přílohy ... 50
9.1) Pamětníci ... 50
9.2) Místopis ... 51
9.2.1) Přírodní jevy ... 51
9.2.2) Oblasti a administrativní jednotky ... 51
9.2.2) Sídla ... 52
9.3) Fotografie ... 52

1) Úvod

Cílem práce je odpovědět na otázku, jak se žilo prostým příslušníkům české menšiny v rumunské části Banátu, a především obyvatelům Eibenthalu, po roce 1945. V různých kapitolách se autor zabývá všemožnými aspekty každodenního života – to jsou např. práce, školství, víra – se zaměřením na specifické prostředí. Druhou důležitou otázkou je vnější vliv, tedy v jakých aspektech Čechy ovlivňovalo samo Rumunsko. V kapitolách se autor snaží na obě otázky odpovědět souběžně, a to na základě zmíněných rozhovorů a odborné literatury.

Hlavní motivací zabývat se tímto tématem je osobní zájem o fenomén českých minorit žijících v zahraničí a osobní vztah k Eibenthalu. Češi v Banátu jsou specifikem, z velké části se jedná o potomky původních emigrantů, kteří přišli již v 19. století. Otázky ohledně jejich příchodu a setrvání byly již z pohledu české historiografie zodpovězeny. Nyní je třeba zaměřit se na dobu pozdější, která se v mnohem liší od aktuálního života, přesto ji mnozí obyvatelé zažili a mají zájem se o své vzpomínky podělit. S pomocí těchto pamětníků si můžeme vytvořit obrázek o životě v 2. polovině 20. století a blíže pochopit ty, kteří žijí tisíc kilometrů od území České republiky, ale mluví stejnou řečí.

Samotné praktické části, které se věnuje kapitola *Každodenní život v Eibenthalu po roce 1945*, předchází několik kapitol: *Historiografie Čechů v rumunském Banátu* se zabývá rozborem pramenů a literatury, v kapitole *Banát* jsou představeny jednotlivé vesnice a kapitola *Historický kontext* popisuje širší dějinné souvislosti.

2) Metody

V bakalářské práci se uplatňuje primárně metoda využívající orální historii. Jedná se o zpracování rozhovorů s pamětníky, vlastních i převzatých. K řešení dané problematiky jsou vždy uvedeny konkrétní přepsané výňatky z rozhovorů ke své povaze vztahující se k danému tématu (školství, zemědělství atd.). Všichni pamětníci se narodili před rokem 1960, tudíž pamatují socialistické Rumunsko z pohledu dítěte i dospělého. Vlastní rozhovory byly vedeny s pamětníky polostrukturovaně na základě vlastních předem připravených otázek i otázek vymyšlených během rozhovoru a jsou uvedeny ve zdrojích. Primární prameny tedy nejsou písemné, ale orální. Dále je užita metoda rešeršní. Ta slouží mj. k doložení různorodých dat a k ověření pravdivosti výpovědí pamětníků. Odborná literatura je rozdělena na dvě části: 1) literatura k dějinám

socialistického Rumunska, 2) literatura k reáliím banátských Čechů. Literatuře i pramenům týkajících se Čechů se blíže věnuje kapitola *Historiografie o Češích v rumunském Banátu*. Další metodou je terénní výzkum, během kterého vznikaly vlastní rozhovory.

3) Historiografie o Češích v rumunském Banátu

Eibenthal v roce 2027 oslaví 200 let své existence. Hlavně v první polovině 20. století vznikala řada odborných publikací, které se tématu Čechů v Banátu věnovaly. V dílech se však poměrně často odráží myšlenka čechoslovakismu. To znamená, že vybraní autoři se věnovali Čechoslovákům obecně – v dílech tedy najdeme kapitoly o Češích i Slovácích. To by neměl být žádný problém, nutno však podotknout, že dnes v Rumunsku žije mnohonásobně více Slováků nežli Čechů. Jinak tomu nebylo ani tehdy, a proto se autoři často věnují více slovenskému tématu nežli tomu českému.

Zdeněk Salzmann sestavil souhrn odborných publikacích o Češích i Slovácích nejen v rumunském Banátu. *Bibliografie prací o rumunských Češích i Slovácích* je volně dostupná na webových stránkách vztahujících se k oboru Hospodářská a kulturní studia, jenž se vyučuje na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity.[1] Salzmann uvádí, že ve své práci začal již v 70. letech minulého století a že seznam snad pokrývá většinu publikací do roku 1989, publikace po roce 1990 nejsou již tak dobře zmapovány, neboť Salzmann až do svého úmrtí žil ve Spojených státech. I tak jeho souhrn slouží jako dobré východisko pro toho, kdo hledá literaturu k tématu. Souhrn je rozdělen abecedně podle autorů a podle Salzmanna je v něm přes 600 titulů. Jedná se primárně o díla psaná česky i slovensky od autorů narozených na území Československa, ale i na území Banátu, např. Štefan Doväľ narozený v Nadlaku. Vyskytují se rovněž publikace psané anglicky, a hlavně německy a rumunsky. Jejich výběr je široký – díla se zabývají historií, náboženskými poměry, ale i třeba lidovou slovesností, písněmi atd.

Rudolf Urban roku 1930 publikoval monografii s názvem *Čechoslováci v Rumunsku*. Jedná se pravděpodobně o první rozsáhlé dílo zabývající se tématem Čechů v Banátu. Urban blíže představuje historii Čechů od prvních příchodů až po svoji současnou dobu a na základě různých aspektů (např. kulturní život, práce atd.) představuje jednotlivé

[1] Webové stránky HKS [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://www.hks.re/wiki/bibliografie_praci_o_rumunskych_cesich_a_slovacich.

české vesnice. Stejným způsobem pak představuje československou menšinu v celém Rumunsku. Nad Čechy však rozsahem převažují mnohem početnější Slováci.

Jan Auerhan se obecně zabýval tématem Čechů v zahraničí – psal o Češích na Volyni, v Prusku nebo na Kavkaze.[2] V září 1920 sepsal kapitolu s názvem *Dnešní stav a budoucnost československých osad v Rumunsku a Bulharsku*. Ze sčítání obyvatelstva podle něho vyplývá, že v Rumunsku žije více než 40 000 Čechoslováků, z toho 31 000 Slováků.[3] Přesto v kapitole hovoří jak o Slovácích, tak o Češích – hned v druhém odstavci vyjmenovává sedm českých vesnic: Svatá Helena, Weizenried, Ravenska, Šumica, Bieger, Eibenthal a Nová Ogradena.[4] Poslední ze zmíněných vesnic, dnes zaniklá, se nacházela nedaleko Eibenthalu. Auerhan v kapitole zahrnuje i pohled na budoucnost banátských Čechů. Podle něho nejsou spokojeni se současným stavem – např. srbské vojsko dočasně pobývající v oblasti se k Čechům chovalo vlídněji než později ustavené rumunské úřady. V závěru části věnované Rumunsku poukazuje na potřebnou pomoc ze strany Československa, především tedy je potřeba vybudovat stabilní české školství nebo založit československý časopis v Rumunsku. Zbytek kapitoly se věnuje pouze stavu Čechoslováků v Bulharsku.[5] Auerhan se dále podílel na dílech (ať už se jedná o monografie, nebo o odborné články), která se alespoň okrajově zabývají Čechy v rumunském Banátu: *Z pamětní knihy Čechů v Kruščici*, *Československé menšiny za hranicemi* (1918), *Českými osadami v jižních Uhrách* (1919), *Dnešní situace československé menšiny v Rumunsku*. (1924), *Dnešní stav československých jazykových menšin zahraničních* (1932), *Československé jazykové menšiny v evropském zahraničí* (1935), *Pokus o demografii zahraničních Čechů a Slováků* (1936), *Češi a Slováci za hranicemi* (1931).

Po druhé světové válce československý zájem historiografů o Českém Banátu a Češích v Rumunsku poklesl, i tak se najdou hodnotné publikace. Příkladem je publikace *České vesnice v rumunském Banátě* z roku 1992, na které se podíleli čtyři autoři – folklorista Jaromír Jech, historička Milena Secká a etnologové Vladimír Scheufler a Olga Skalníková. Ti v monografii zkoumají veškerou výrobu ve vesnicích, především pak zemědělství a řemesla, nebo např. místní tradice, oděvy, stravu a všeobecně sociální

[2] AUEHRAN, J. *Čechoslováci v Jugoslávii*, *v Rumunsku*, *v Maďarsku a v Bulharsku*, s. 3.
[3] Vychází z maďarského sčítání obyvatel z roku 1910.
[4] Weizenried rovná se Gernik. U některých vesnic se dnes užívají upravené názvy.
[5] AUERHAN, J. *Čechoslováci v Jugoslávii*, *v Rumunsku*, *v Maďarsku a v Bulharsku*, s. 196–199.

poměry. Jech, Scheufler a Skalníková se mj. zúčastnili rozsáhlého terénního průzkumu v českých vesnicích mezi lety 1961–1964.[6]

Po pádu socialistických režimů v Československu i v Rumunsku začal zájem historiků o tuto oblast stoupat. Příkladem je monografie rumunského historika Desideria Gecseho, jehož manželka Alena, učitelka, pochází z Eibenthalu. Dílo *Historie českých komunit v Rumunsku* z roku 2013 patří mezi základní odbornou literaturu vydanou v dnešní době. Nicméně se Gecse věnuje opět období před rokem 1918 a meziválečnému období, době druhé světové války či nadvlády komunistického režimu sice věnuje pár kapitol, ale do hloubky nezachází. Gecse rovněž v kapitole o pramenech uvádí množství písemností o Svaté Heleně, o Eibenthalu prakticky nic. I takový jev znovu dokazuje stálou dominanci Svaté Heleny v Českém Banátu. Podle Josefa Kocmana z Eibenthalu byly kroniky z fary rozebrány místními nebo se ztratily.[7] Gecse skutečnost špatného stavu písemných pramenů potvrzuje i ve zmíněné kapitole *Prameny*.

Některé písemné prameny, týkající se se českých vesnic, se nacházejí ve státním archivu – Arhivele Naționale ale României.[8] Konkrétně na pobočkách v Karansebeš (župa Karaš-Severin) a ve městě Drobeta – Turnu Severinu (župa Mehedinți). Ředitel pobočky v Karansebeš Laurențiu Roșu však tvrdí, že archiválie zasahují maximálně do 1. poloviny 20. století. Jedním z nejvýznamnějších písemných pramenů v celé historii Čechů v Banátu je jistě Schlöglova kronika. Jan Schlögl se narodil v roce 1871 ve Svaté Heleně a působil zde jako učitel. V roce 1934 vydal v Bratislavě svoji *Školskou kroniku*, ve které vycházel mj. ze svého otce, Jindřicha Schlögla staršího narozeného v roce 1841, který rovněž působil jako učitel ve Svaté Heleně – byl zde i pohřben. Jan Schlögl v úvodu píše takto: *„Dějiny těchto osad sepsal již můj nebohý otec Jindřich Schlögl bývalý řídící učitel na české škole v Sv. Heleně a mám po ruce jen několik výňatků z těchto dokladů písemných ze začátku a poloviny minulého století. Doplňuji pak další podrobnosti, jak jsem to slýchal od svého dědy [:nar. Uhlířské Janovice, Čechy:] a pak podle ústního podání starců, kteří jako 10–14letí z Čech do těchto končin se přistěhovali.“*[9] Takové tvrzení dokazuje tradici orální historie mezi Čechy v Banátu. Hned v úvodu se vyskytuje pár ilustrací – postava nesoucí bílo-červený prapor, znak rumunský a československý a plánek Svaté Heleny v roce 1830. Další ilustrace se

[6] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 453.
[7] Z rozhovoru s J. Kocmanem vedeným dne 10. prosince 2023.
[8] Tj. Národní archiv Rumunska.
[9] SCHLÖGL, J. *Školská kronika*, s. 9.

vyskytují v samém závěru – plánek Svaté Heleny v roce 1914, fotografie Jindřicha Schlögla, dobové fotografie vesnice a obyvatel, dvě fotografie T. G. Masaryka a několik fotografií z Prahy i Bratislavy. Úvod se věnuje vzniku Svaté Heleny a příchodu prvních přistěhovalců. V kapitole *Školství* se Schlögl zabývá prvními učiteli a dále například tím, jaké byly fyzické tresty nebo jaký význam měla hudební výchova nebo víra. Zbytek kroniky zasvětil veškerému dění ve škole ve Svaté Heleně po dobu svého působení.

4) Banát

4.1) Geografické vymezení Banátu

Banát je historické území, někdejší součást uherského království. Dnešní Banát je rozdělen mezi tři země, a to Rumunsko, Srbsko a Maďarsko.[10] Severní hranici tvoří řeka Maruše (rumunsky Mureș maďarsky Maros), která pramení v rumunských Karpatech a proudí na východ směrem k maďarské hranici. Protéká městem Arad, významným střediskem severozápadního Rumunska, a na maďarském území se ve městě Segedín (maďarsky Szeged) vlévá do řeky Tisy. Ta proudí jižním směrem do Srbska a v Bělehradu se vlévá do Dunaje. Tisa tak vytváří západní hranici Banátu. Hranice pokračuje po Dunaji a od místa blízkému srbskému městu Bela Crkva vytvoří státní hranici mezi Srbskem a Rumunskem. Hranice Banátu se začne stáčet na sever až u levobřežního města Oršava (rum. Orșova) a jeho východní hranici tvoří jižní část Karpat. Východně od Banátu se nachází historické území Olténie, které je součástí historického Valašska, jednoho z hlavních rumunských knížectví v období středověku a novověku.

Za tradiční centrum Banátu je považováno město Temešvár (rum. Timișoara), jedno z největších v Rumunsku, nacházející se v župě Temeš (rum. Timiș). Z pohledu rumunské administrativy spadá do oblasti Banátu území žup Temeš a Karaš-Severin, částečně pak území žup Arad a Mehedinți. Z této župy do historického Banátu spadají pouze město Oršava a obce Ješelnice (rum. Eșelnița), Dubová (rum. Dubova) a Svinice (rum. Svinița). Mezi další významná sídla v rumunském Banátu patří město Rešice (rum. Resița), administrativní středisko župy Karaš-Severin (rum. Caraș-Severin), město Karansebeš (rum. Caransebeș) ve stejné župě nebo město Lugož (rum. Lugoj) v župě Temeš. Z pohledu srbské administrativy Banát zabírá východní část autonomní

[10] JECH, J. *České vesnice v rumunském Banátě*, s. 10.

oblasti Vojvodina – konkrétně Severobanátský okruh, středobanátský okruh a jihobanátský okruh.

4.2) Český Banát

Pojmy srbský Banát a rumunský Banát tak označují tu část oblasti, která se v dané zemi nachází. Pro účely práce si vyjasníme pojem Český Banát. Ten označuje několik vesnic, které leží na území jak srbské, tak převážně rumunské části. Jedná se o vesnice, které byly založeny českými kolonisty v první polovině 19. století.[11] Ne však všichni novousedlíci zvládli náročné podmínky, a tak z původních vesnic zůstalo v rumunském Banátu šest – Svatá Helena, Gernik, Rovensko, Bígr, Eibenthal, nejodlehlejší vesnicí je Šumice. V Srbské části evidujeme České Selo a Kruščici. Centrem krajanské organizace v Srbsku je pak přibližně desetitisícové město Bela Crkva, jehož populaci ze značné míry tvoří Češi. Vzhledem k povaze práce se však budeme věnovat pouze rumunské části Českého Banátu.

Roku 2024 oslavila Svatá Helena 200 let od svého založení.[12] Jedná se o nejstarší stále fungující vesnici a pravděpodobně i o nejvíce známou z pohledu českého turisty.[13] Místní obyvatelé při každodenní komunikaci v rámci vesnice mluví česky, a přestože všichni starousedlíci mají rumunské občanství, zachovávají si svoji českou identitu, a to nejen pomocí jazyka, ale i pomocí vyznání. Většina Rumunů se hlásí k pravoslavné církvi, avšak ve Svaté Heleně se místní Češi hlásí ke katolicismu nebo k baptismu. To se ovšem v mnohém neliší ve zbylých pěti vesnicích.[14] V Gerniku, největší české vesnici, slouží v římskokatolickém kostele kněz místního původu, Josef Přelouček, rodák z Eibenthalu.

4.3) Eibenthal

Eibenthal je jedna ze šesti českých vesnic na území rumunského Banátu. Nachází se přibližně 7 km severně od Dunaje a je součástí obce Dubová v župě Mehedinți. Nejbližším městem je Oršava, poblíž které prochází historická hranice mezi Banátem a Olténií. Centrem župy je Drobeta-Turnu Severin, které se však nachází v historickém

[11] VACULÍK, J. *České menšiny v Evropě a ve světě*, s. 164–167.
[12] URBÁNEK, R. *Češi v rumunském Banátu*, s. 3.
[13] Již v roce 1823 založili Češi vesnici Svatá Alžběta či Elizabeta, ta ale kvůli složitým podmínkám k životu pustla a její obyvatelé se stěhovali do Svaté Heleny. Roku 1847 zanikla.
[14] Baptismus je ale typický pouze pro Svatou Helenu.

Valašsku.[15] Obec Dubová se skládá ze tří částí. Samotná vesnice Dubová leží u Dunaje a žijí zde převážně Rumuni. Zbylé dvě části tvoří vesnice Eibenthal (přeložený výraz Tisové Údolí se nepoužívá) a Ujbányje (název pochází z maďarštiny, rum. Baia Nouă, přeložený výraz Nové Doly se rovněž nepoužívá). Eibenthal je jednou z vesnic založených v 19. století, Ujbányje byla založena jako kolonie pro horníky pracující v antracitových dolech dál od Eibenthalu směrem do Bígru, který se nachází přibližně 15 km od Ujbányje. Oběma vesnicemi prochází potok Tisovice (rum. Tisovița), který se vlévá do Dunaje. K vesnici vede přibližně 7km asfaltová cesta serpentinami a pořád do kopce, neboť se vesnice nachází přibližně ve 400–450 m n. m. Zlom přichází u křížku, kde vidíme první domy, a silnice pokračuje do údolí, jež je mj. součástí názvu. Vesnice má protáhlý charakter a pomyslným centrem je kostel zasvěcený sv. Janu Nepomuckému. Poblíž kostela se nachází i centrum místní krajanské organizace UDSCR, pošta, kulturní dům (tamními obyvateli nazývaný kamín – výraz pochází z rumunštiny) a základní škola pro 1. až 8. třídu. V budově se nachází i mateřská škola.

Co se týče místopisu a geografie, obyvatelé většinou užívají české či počeštělé názvy. V blízkosti vesnice se nachází hned několik vrcholů. Jmenovitě Znamána (plurál neutra v nominativu), Kopřiva (Rumuni kopec nazývají Urzica – jedná se o kalk), Traskavec (rum. Trescovaț) nebo Kukujová (z rum. Cuculova – v překladu boule). V dnešní době působí v lokalitě nadšenci z Klubu českých turistů (KČT), kteří se každoročně vrací do Českého Banátu a pomáhají vytvářet a udržovat turistické značení, a to takové, na které jsou turisté zvyklí v Česku.

Z pohledu českého cestovního ruchu v Rumunsku patří tato vesnice k nejvíce navštěvovaným minimálně v posledních letech, a to navzdory úbytku obyvatel. Ke zlepšení podmínek přispěli místní, kteří se nevzdali a Eibenthal nikdy neopustili. V poledních letech k prosperitě vesnice přispívá festival Banát, který se každoročně koná v srpnu v celém Eibenthalu. Mezi zakladatele a hlavní organizátory festivalu patří dva čeští občané, Jan Duben a Štěpán Slaný, a místní rodák, Tiberiu Pospíšil.[16] Na festival se každoročně sjíždějí stovky Čechů, kteří mají možnost poslechnout si vystoupení vybraných českých kapel a zároveň mohou poznat vesnici. To naláká turisty

[15] V běžné řeči se k označení města užívá pouze výraz Severin. Do roku 1972 se jmenovalo Turnu Severin. První část současného názvu, Drobeta, odkazuje na původní dácké a později římské osídlení. V blízkosti města se dodnes nacházejí pozůstatky Trajanova mostu.
[16] Jména a příjmení českého původu jsou v Rumunsku oficiálně psána dle rumunského pravopisu. V práci budou veškerá jména a příjmení uváděna dle českého pravopisu.

do Banátu i mimo festivalové tempo. Do festivalu se zapojují především místní, kteří prezentují a prodávají svoje řemeslné výrobky, trvanlivé potraviny či pro návštěvníky festivalu připravují občerstvení v podobě horkých i chlazených nápojů nebo místních oblíbených pokrmů, jako jsou například sarmy. To je specialita rumunské kuchyně, ve které je patrný turecký vliv. Od roku 2022 probíhá pro všechny české vesnice rumunského i srbského Banátu soutěž Banátský výrobek roku, ve které vybraná porota hodnotí výrobky ve třech kategoriích – řemeslo, trvanlivá potravina, alkohol – a na základě sečtení bodů z jednotlivých hodnocení se vybere vítěz, který posléze může užívat stejnojmenný titul Banátský výrobek roku.[17] Díky tomuto označení má tak možnost především během letní sezóny co nejlépe zviditelnit svoje výrobky. Neodmyslitelnou podmínkou však zůstává, aby veškeré produkty byly skutečně z vlastních zdrojů a vyráběny co nejvíce tradičním způsobem.

5) Historický kontext

Tato práce zkoumá život obyvatel českých vesnic v období po roce 1945 – to je poměrně široký časový úsek, během kterého Rumunsko prochází několika obdobími. Je třeba tato období vymezit, k povaze práce nicméně není třeba je dopodrobna zkoumat a analyzovat. V Rumunsku platilo monarchistické zřízení až do roku 1947, kdy bylo nahrazeno republikou. Přestože Rumunsko po první světové válce stálo na straně vítězů a do dalších let si odneslo obrovské územní zisky, na počátku druhé světové války stálo po boku nacistického Německa.[18] To předznamenalo kolaps tzv. Velkého Rumunska.[19] Rumunsko v roce 1940 čelilo nárokům na území ze strany Maďarů a Sovětů, tedy spojenců Německa, což vedlo ke ztrátě Bukoviny a Besarábie nebo části Sedmihradska.[20] Tyto nároky bezpochyby souvisely s početnou maďarskou, ale i německou menšinou – tu tvořilo na 760 000 rumunských Němců obývající Maramureš, Sedmihradsko a právě Banát.[21] Tyto události vedly k pádu krále Karla II. – po roce 1940 stanul v čele král Michal I., předsedou vlády se stal proněmecký generál Ion

[17] *Banátský výrobek roku*. Číslo 1/2022, s. 2.
[18] TREPTOW, K. *Dějiny Rumunska*. s. 309–311.
[19] Velké Rumunsko je termín, kterým se označuje podoba meziválečného Rumunska. Tehdy k Rumunsku patřila jižní Dobrudža (dnes v Bulharsku) a území Besarábie a Bukoviny (dnešní Ukrajina a Moldavsko) včetně dnešní Moldavské republiky.
[20] Sedmihradsko bylo k Rumunsku připojeno 1. prosince 1918 – dodnes je tento den slaven jako státní svátek, Den sjednocení – právě na úkor Maďarů. Besarábii získalo Rumunsko na úkor Ruska – Sověti si ho nárokují jako svoje historické území. V neposlední řadě jižní část Dobrudži považovalo za svou součást Bulharsko.
[21] HAYNES, R. *Romanian Policy towards Germany*, *1936–1940*, s. 71.

Antonescu, jenž přijal titul conducător.[22] Rumunskou část Banátu v době války nikdy napřímo neokupovala vojska cizích mocností, vliv války ji však zasáhl. Například jednání o maďarských nárocích na rumunské území započalo 16. srpna 1940 v Severinu, tedy nedaleko olténsko-banátského pomezí.[23] Nebo se na celém rumunském území, tedy včetně Banátu, pohybovala nejdříve německá a po „převratu" v roce 1944 sovětská vojska. Převratem se myslí události z roku 1944, kdy Rumunsko přešlo na sovětskou stranu a přijalo sovětské podmínky – mezi nimi byl právě pohyb sovětských vojsk na území Rumunska.[24] Od této chvíle začíná postupná „sovětizace" země, která vyústí v další vývoj po roce 1947.

Velké Rumunsko již nebylo obnoveno – sice byly navráceny válečné územní ztráty na úkor Maďarska, území Bukoviny a Besarábie ale zůstalo součástí Sovětského svazu až do jeho rozpadu.[25] Na většině území Besarábie byla již 2. srpna 1940 zřízena Moldavská sovětská socialistická republika.[26] Hranice, jaké mělo poválečně a lidové/socialistické Rumunsko, má tedy i dnešní Rumunsko. Banátem od té doby neprošla vojska cizích velmocí.

Dalším období je tedy republika pod nadvládou komunistů, které můžeme dělit několika způsoby. Prvním možným dělením je podle komunistických vůdců: 1) vláda Gheroghe Gheroghiu-Deje (1947–1965); 2) vláda Nicolae Ceaușesca (1965–1989). Velmi podobně zní dělení podle názvu země: 1) Rumunská lidová republika (rum. Republica Populară Română / Republica Populară Romînă; 1947–1965); Rumunská socialistická republika (rum. Republica Socialistă România; 1965–1989).[27] Dennis Deletant v monografii *Romania under Communism* rozděluje epochu do třech časových období: 1) *Sovětská dominance a komunistická diktatura* (1947–1955); 2) *Kroky k autonomii*

[22] Doslova vůdce. Slovo je odvozeno od rumunského slovesa ve slovníkovém tvaru conduce, což znamená vést, řídit.
[23] HAYNES, R. *Romanian Policy towards Germany*, *1936–1940*, s. 151.
[24] Dějiny Rumunska s. 333–334.
[25] Besarábie je historické území s mnohonárodnostním složení. Kromě Rumunů a Ukrajinců zde dodnes žijí Rusové, Gagauzové (etnikum turkického původu), Bulhaři, nebo Turci. Nacházela se zde i početná komunita Židů. Přímořská část oblasti se nazývá Budžak a nachází se dnes na území Ukrajiny, Zbylou část tvoří Moldavská republika. Bukovina je rozdělena mezi Rumunsko a Ukrajinu.
[26] DELETANT, D. *Studies in Romanian History*, s. 294. Po pádu Sovětského svazu se Moldavská SSR přeměnila v Moldavskou republiku, jejíž součástí je de iure i oblast zvaná Podněstří s ruskou většinou. Podle moldavské ústavy je úřední řečí rumunština.
[27] Písmena â a î označují stejnou hláskou – podobnou hlásce zapsanou ruským písmenem ы. Písmeno â bylo pod sovětským vlivem načas vyškrtnuto a nahrazeno písmenem î, po čase bylo â do rumunské abecedy vráceno a její součástí je dodnes.

(1956–1969); 3) *Neostalinismus* (1970–1989).[28] Ve svém dělení odráží aktuální vnitřní politiku i zahraniční politiku. První fáze nadvlády komunistů se v mnohých ohledech neliší od rané vlády komunistů v Československu – tj. význačný vliv Sovětského svazu, politické represe nebo přítomnost pracovních a detenčních táborů. Druhá fáze se nese v duchu snahy o osamostatnění Rumunska – snaha o vytržení se ze sovětského vlivu podobně jako sousední Jugoslávie. Téma rumunsko-jugoslavských bilaterárních vztahů se Českého Banátu bezpochyby týká, nejen kvůli blízké státní hranici na Dunaji ale i výstavby vodní elektrárny Železná vrata.[29] Pro české prostředí je na místě zmínit rok 1968 a invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Rumunsko, přestože bylo členem zmíněné obranné aliance, se této vojenské intervence nezúčastnilo. Ceaușescu, který v roce 1965 vystřídal v čele Gheorghiu-Deje (ten zemřel v úřadu), dokonce tento krok ze strany Sovětů a dalších zemí odsoudil.[30] Jedná se o jeden z příkladů rumunského nesouhlasu vůči politice Sovětů koncem 60. let. Počátkem 70. let však vzrůstá kult osobnosti Nicolae Ceaușesca a jeho ženy Eleny, který postupně uvádí Rumunsko do třetí fáze. Pro tuto fázi je typická ekonomická stagnace, tvrdá diktatura a všudypřítomný autoritarismus. Během této doby dochází k výstavbě dodnes monumentálního symbolu Bukurešti – Paláce Parlamentu (rum. Palatul Parlmanetului).[31] Do těchto tří fází lze tedy rozdělit epochu nadvlády komunistů v Rumunsku, který končí rokem 1989. Pád Ceaușescovy vlády proběhl o Vánocích, ale předcházely mu mnohé demonstrace a jiné události. Jednou z nich byla situace v banátském Temešváru – demonstrace v centru města jako vyjádření odporu proti procesu s knězem Lászlo Tőkesem.[32] Po těchto událostech vstoupilo Rumunsko do nové postkomunistického období jako demokratická země, která se následně stala součástí mezinárodních organizací jako Evropská Unie nebo NATO.

Jevem, který byl typický pro všechny tři fáze nadvlády komunistů se skrývá pod výrazem Securitate. Jedná se o tajnou policii, která vznikla již v roce 1948. Tato tajná služba byla nástrojem komunistického režimu, paradoxně však hrála významnou roli při jeho pádu.[33] Na formování Securitate byl zpočátku přítomen sovětský vliv. Přestože je komunistický režim v Rumunsku znám pro svůj „nacionalistický“ ráz, ve službách

[28] DELETANT, D. *Romania under Communist Rule*, s. 269–270.
[29] V jugoslávském/srbském prostředí známá jako Džerdap – její výstavba započala roku 1964.
[30] DELETANT, D. *Romania under Communist Rule*, s. 161–162.
[31] V této abnormálně velké budově sídlí rumunský parlament dodnes.
[32] SEBESTYEN, V. *1989 – Pád východního bloku*. s. 365–366
[33] DELETANT, D. *Ceaușescu and the Securitate*. s. 352–353.

Securitate působilo mnoho etnických Maďarů, během svého působení je evidován i jeden důstojník českého původu.[34] Dalším již zmíněným jevem typickým hlavně pro první fázi režimu jsou politické represe – s těmi souvisí deportace a mj. reemigrace banátských Čechů. První případy poválečné reemigrace sahají již do konce 40. let minulého století. V zájmu československé vlády bylo znovu osídlit oblast Sudet, která po odsunu místních Němců byla takřka neobydlena, a tak lákala české menšiny v různých koutech světa, aby se vrátili do rodné vlasti svých předků, což se ovšem týkalo i banátských Čechů. Mezi československou a rumunskou vládou došlo 10. června 1946 k uzavření Protokolu o přesunu osob hlásících se k české a slovenské národnosti. V dokumentu byly uvedeny veškeré podmínky pro reemigraci. Mezi 11. únorem 1947 a 26. srpnem 1949 bylo vypraveno 31 vlaků do Československa.[35] Reemigranti z Eibenthalu odjeli celkem ve třech transportech – jednalo se o 36 rodin, dohromady 110 osob.[36] D. Gecse v monografii *Historie českých komunit v Rumunsku* zmiňuje další případy reemigrantů, kteří se vrátili, do rodného Banátu – již v roce 1948 se do Eibenthalu vrátilo 15 lidí – specifický je pak případ Josefa Fikla z Eibenthalu, který v roce 1952 zahynul coby člen cizinecké legie francouzské armády ve Vietnamu.[37] K reemigraci docházelo i po roce 1989, a to velmi specifickým způsobem. Vízum k vycestování do Československa mohl od roku 1991 dostat pouze člen Demokratického svazu Slováků a Čechů v Rumunsku (UDSCR). K němu bylo třeba mít oficiální pozvání od československého občana.[38]

Deportace českých obyvatel do pracovních táborů je téma, kterým se mj. zabývala i organizace Paměť národa a bude se jím blíže zabývat podkapitola *Rumunský vliv*.

Z těchto zmíněných témat týkajících se života v době komunistického režimu v Banátu i v celém Rumunsku vyplývá částečná podoba s komunismem v Československu. Vidíme zde paralelu např. existencí pracovních táborů nebo vlivem Sovětského svazu, a naopak s odporem vůči vlivu Sovětů. Existující československo-rumunské vztahy lze dosvědčit např. dobovým tiskem. Úvodní stránka Rudého práva z 16. května 1968, tedy několik dní před invazí, informuje o návštěvě Nicolae Ceaușesca v Československu, ke které došlo několik dní před invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa. V novinách

[34] DELETANT, D. *Romania under Communism*, s. 94.
[35] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 112–113.
[36] JECH, J. *České vesnice v rumunském Banátě*, s. 171–172.
[37] GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 116–119.
[38] VACULÍK, J. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*, s. 66.

je přepsán jeho projev, stejně jako projev Ludvíka Svobody.[39] Stejné noviny z 3. května 1989 na titulní straně informují o přijetí nového rumunského velvyslance na Pražském hradě.[40]

6) Každodenní život v Eibenthalu po roce 1945

V této kapitole se podíváme na život převážně eibenthalských obyvatel. Zaměříme se na různé aspekty – tedy jak se místní živili, jak pracovali, jak vyznávali svoji víru nebo jak fungovala obecní správa. V neposlední řadě prozkoumáme soužití s Rumuny. Vzhledem k dobrému stavu různých statistik starší doby se často podíváme do první poloviny 20. století. Od počátku českého osídlení rovněž platí, že vesnice se vzájemně ovlivňují, a tak se bez úhlů pohledu ostatních českých vesnic neobejdeme. V kapitole jsou primárně využity vzpomínky pamětníků ze dvou mnou vedených rozhovorů. Jedná se o obyvatele Eibenthalu Josefa Kocmana a Jana Jágra. Většina dalších vzpomínek je použita ze 6. dílu knižní série *Češi ve světě*. Autory jsou Klára Jíchová a Alexandr Gajdzica, čeští učitelé v Rumunsku, kteří vedli všechny tyto rozhovory. Další vzpomínky jsou převzaty z Paměti národa.

6.1) Rumunský vliv

Rumunský vliv je patrný takřka všude, ať už mluvíme o správě nebo obecně o rumunském komunismu a nacionalismu. Obyvatelé Eibenthalu se dostávali do styku s Rumuny takřka pořád, a to jak na vesnici, tak především mimo ni. Jan Jágr hovoří o Rumunech v Eibenthalu: *„Tady byla jedna rodinka Rumunů. Přišli z Tisovice.*[41] *Měli za Kovárnou pole. Vlastně dvoji, ještě jeden. A pak tu byla rodina Cikánů, jinak všichni Češi jsme byli. Nepočítám tedy Ujbányji, jen Eibenthal.“*[42]

Jágr připomíná, jak vesnici ovlivňovala skutečnost, že se nacházela v pohraničním pásmu s Jugoslávií: *„Bylo to špatný, i protože jsme byli na hranicích s Jugoslávií. To jsi nemohl nic. Švára si vzal švagrovou, a to, když jsi musel jet, tak byla milicie (policie). Ptali se tě, proč jsi přijel, ptali se na voloviny. Ukrutný. Když jsi jel z Oršavy, tak byly*

[39] Rudé právo. Číslo 226 – ročník 48, s. 1.
[40] Rudé právo. Číslo 103 – ročník 69, s. 1.
[41] Vesnice u Dunaje, zanikla.
[42] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024. K národnostnímu složení zmiňuje ještě židovského obyvatele, neuvádí však dobu: *„Co si pamatuju, tak jsme tu měli jednoho pána, co byl Žid, ale jeho děti byly už katolíci, jeho manželka taky. Jeho sestra byla tady taky vdaná, ale ta se přehodila. (…) Větší problém byl pak na Heleně, tam bylo víc Židů a byli tam i ty baptisti a evangelíci.“*

branky. Zastavili tě v Ješelnici na obou stranách. (…) Milicie hlídaly, co se dalo, to byli vojáci, hlídali, co se dalo. Tak to bylo, mizerný.“[43]

Dále hovoří o možném vycestování z Rumunska: *„Co jsme byli u Dunaje, tak sis mohl udělat pas, ale jenom do Srbska (Jugoslávie), nemohl jsi hloubš než 200 km. S manželkou jsme jezdili, prvně jsem viděl nějakej supermarket, tady to neexistovalo. Dneska to máme a ty na to koukáš. (…) Švagrová tehdy byla vdaná už v Čechách. A tehdá byla nějaká exkurze do Čech. A chtěli jsme do Čech, ale jenom s tou exkurzí, jinak jsme nemohli. My tam měli švagrovou, soused strejčka, S bagážema jsme jeli do Severinu a oni (pohraničníci) vyvolávali. Vyvolali všechny, jen mě ne. Konec. Tak jak je to možný, my si zaplatili a nemůžeme jet. Pak přišla ta paní od pasů a povidám, ať mluvíme logicky. Pustíte mě do Srbska, kde můžu utýct a Rumunsko mě už neuvidí, ale ne do Čech, kde utýct nemůžu. Ona povídá pane, nebo teda tehdy soudruhu, víte, jak to je. Nějakýho velkýho dcera chtěla jet, tak pojede, že si vzpomněli, a holt to padlo na vás. Ale nebylo nic. vyndali jsme penízky, sedli na autobus a jeli do Herkulesu za tetou, to jsme si užili.“*[44]

Další ze složek rumunského vlivu byla pochopitelně vojna. O svých zkušenostech s vojnou hovoří rovněž Jágr: *„Normálně se dělalo rok a čtyři měsíce a ty, co byli u mariny, tak dělali dva. Ale já jsem byl v Brašově, nějaká Miercurea Ciuc.“*[45] *Tam na vojně byli hlavně Maďaři. My ze Severinu jsme odešli 9 šoféru a já mezi nimi jako jedinej Čech, jinak všichni Rumuni. A ty Maďaři, co s nimi dělali, to bylo hrozný. Ale jak já byl Čech, tak mě vzali pod křídla. (…) Mně přijdou (Maďaři) jako nacionalisti, oni ty Rumuny nemají vůbec rádi. My šoféři jsme přišli dřív než normální vojáci a já se poznal s jedním, co byl potom jako můj velitel a s tím jsem se měl dobře, on byl teda Maďar. Sám uznal, že nemají rádi jiný národy. Heleď, byli Maďaři, kteří neuměli rumunsky ani pozdravit, a oni nesměli mluvit maďarsky. Třeba měsíc je sledovali, jestli mluví rumunsky, ať se naučí. Ale já se s nimi dobře dohod. (…) Dokonce jsem se naučil maďarsky, ale když jsem přišel domů, neměl jsem s kým komunikovat, jenom pár slov si pamatuju.“*[46]

[43] Z rozhovoru s Janem Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[44] Ze stejného rozhovoru.
[45] Miercurea Ciuc je město v župě Harghita, která se nachází ve východním Sedmihradsku.
[46] Z rozhovoru s Janem Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.

Na vojnu vzpomíná i Václav Pek ze Svaté Heleny: *„Výcvik jsem udělal ve Slatině, to je trochu blíž.*[47] *Pak jsem tam udělal vojenskou školu a pak jsem vyučoval druhý. V Bukurešti jsem byl velitel jedný skupiny, tam jsme hlídali nějakou fabriku.“*[48]

K vojně hovoří i Josef Merhaut z Gerniku: *„Já jsem tam dělal ještě osm měsícůch školu za ty důstojníky. To bylo v roce 1978. Tehdy se na vojně všecko přetočilo. Přestěhovali nás, všecko se změnilo, aby se nevědělo nic. Dodělal jsem tu školu. Neměl jsem to rád na vojančině, ale musel jsem to dokončit. Střílel jsem vokolo, koukal jsem, aby mě vodtamtud vykopli, abych to nemusel dělat. Musel jsem tam zůstat. Měl jsem pak na starost celej pluk vojákůch, hlídali jsme největší bazény s naftou kolem Konstance.*[49] *Bylo to nebezpečný, všude nad zemí tam plul plyn. Nesměl sis zapálit, vyprásklo by to. Vojna trvala rok a čtyři měsíce, ale nás zadrželi o měsíc dýl, aby měl Ceauşescu na volbách víc vojáků. Bylo jedno, kdo volil a kdo nevolil. Papíry byly udělaný tak, že jsme ho volili.“*[50]

Je třeba zmínit i osudy banátských Čechů, kteří byli deportováni do rumunských pracovních táborů. Nejznámějším místem tohoto typu je pravděpodobně Baraganská step (rum. Bărăgan) – od nástupu komunistů do konce 50. let bylo do nehostinné oblasti deportováno 40 320 osob z Banátu a Olténie, a to bez ohledu na jejich etnickou a kulturní příslušnost.[51] Na deportace vzpomínají místní pamětníci, kteří mají zkušenosti z druhé ruky, někteří dokonce zkušenosti osobní.

O tom hovoří Josef Kocman z Eibenthalu: *„Začly se zakládat nový družstva zemědělský. Kdo nechtěl, byl s celou rodinou znásilněn. Někteří byli posláni i tam k Černýmu moři, jak je Konstanca. (...) Hlavně tam do Baraganu. Tady vod nás asi 25 rodin odvedený do Baraganu, i starci přes 80, nenechali nikoho“*[52]. Jan Jágr z Eibenthalu vzpomíná: *„Heleď, mého taťky nevlastní bratr byl taky v Baraganu. A od taťky sestra, oni byli taky v Baraganu. Ten strejček Dominik, ten mi hodně vyprávěl. Oni byli vzatý do Německa, těm mladým se slibovalo, ať jdou do Německa za prací, a když šli, tak je hodili k esesákům. (...) A když potom lidi odvázeli do toho Baraganu, tam nebylo nic, ani stromeček. Dělali ty cihly nepálený, ať si něco vystavěj. Ale on tam nebyl tak dlouho,*

[47] Slatina je město v župě Olt, která se nachází v jižním Valašsku.
[48] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 98.
[49] Konstantca je město ve stejnojmenné župě, která se nachází v Dobrudže při pobřeží Černého moře.
[50] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 71.
[51] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 121.
[52] Z rozhovoru s J. Kocmanem vedeného 10. prosince 2023

oni je pak přestěhovali do Comaneşti, tam byly doly.[53] *A tam to taky hrozný, bylo to všechno hrozně nesprávný, hrozně nesprávný. (...) Nojo… Moji ti bratranci, tři bratři, Franta, Ernest a Martin, oni se v Baraganu narodili. Martin teda už v Comaneşti. Dostávají ten důchod, že byli v Baraganu, ale není to správný. (...) Co dělat.“*[54] Do Baraganu byla tedy deportovaná i sestra Václava Jágra z Eibenthalu, narozeného 1930.[55]

Své ví i Václav Pek: *„To bylo strašný. V padesátým prvním brali do Baragánu. Baragán, to jsou velký roviny za Bukureštem. To udělali Rusi, tady vládli Rusi ještě. Roztrhali lidi, aby si mohli dosáhnout svoje plány s tím komunismem. Z Heleny deportovali dvě rodiny. (...) Jeden vynášel postel, co si mohli vzít, a upadla mu uhnilá noha. Nebyli bohatý a ňákej je žaloval, že museli prodat půl jochu pole, aby mu dal tuten živobytí. Měli na něj zlost a žalovali ho. Tenkrát nebyly žádný práva, soudy. Popadli je. (...) Tuty Kováříkovi měli jenom dvě děti. Klepáčkovi z Husího Rynku jich měli víc, měli jich osm, ale jeden byl voženěnej a některý vodešli do Čech. Z Banátu asi dvacet čtyři tisíc lidí odvezli. Rumuny, Srby, Němce, Maďary. (...) Tam bylo pole. Vyložili je a museli si udělat nějaký boudy. Byli hlídaní, utéct nemohli, neměli kam. Bylo to po žních, vyložili je na strniště. Byli tam pět rokůch, pracovali na poli a ve fabrice. A některý deportovali až do Ruska na Sibiř, hlavně Němce. (...) Přijeli (do Svaté Heleny), vojáci, žádnej nesměl nikam z baráku jít ven. Všicky lidi nesměli nikam chodit, vojáci obsadili celou vesnici. K těm dvěma rodinám přišli, aby si vzaly, co můžou. Co si člověk mohl vzít? (...) Kováříka udal nějakej Mlejnků. Klepáčkovy taky někdo z vesnice. To bylo strašný. (...) Bylo to státní (domy a pole), tak tam si dali, co chtěli. Klepáčkovi měli malý krámek, tak tam udělali státní. V domech, když něco potřebovali, tak to tam nandali. Když přišli zpátky, tak jim to dali zpátky.“*[56]

Smutný příběh obalený tajemstvím potkal Jana Kotešovce z Eibenthalu: *„Tatínek mi umřel, když jsem měl čtrnáct roků. Byl vyučeným krejčím a nepracoval v dolech. Dělali jsme s dobytkem, vozíval se odsud azbest na fabriku na Hlubotinu. To dělal můj táta, vozil s dobytkem rudu, azbest.“ – „Přímo ji tedy netěžil?“ – „Ne.“ – „Co se tatínkovi stalo?“ – „Ani pořádně nevíme. Odešel na trh do Severinu koupit dobytek, a víc se*

[53] Comaneștu je město župě Bacău, která se nachází v Moldávii.
[54] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného 20. ledna 2024.
[55] Z rozhovoru s V. Jágrem vedeného dne 7. září 2022. Převzato z Paměti národa [online]. [navštíveno 30. 06. 2024]. Dostupné na: https://www.pametnaroda.cz/cs/jagr-vaclav-1930.
[56] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 93.

nevrátil.“ – „Vyšetřovalo se to nějak? Pátrali jste po něm?“ – „Velmi málo, protože tehdy se odsud brali lidi do Baraganu. Bylo to v tom čase, kdy je násilím vzali do Baraganu. Nevíme. Udělalo se, že se utopil. Našli ho v Dunaji.“[57]

Tyto rozhovory dokazují skutečný rumunský vliv na vesnicích. Muži byli posíláni na povinnou vojnu coby jako rumunští vojáci. Rovněž z rozhovorů vyplývá, že hrůzy Baraganu v Češích rezonují dodnes. Češi a Rumuni tedy přicházeli do kontaktu takřka každodenně, k čemuž bylo třeba se domluvit. Dá se předpokládat, že rumunsky se Češi naučili již ve škole, o tom více v kapitole *Školství*. Tuto teorii ovšem potvrzuje Václav Pek: *„Tam pak na vojanštině už jsem uměl dobře rumunsky. Neměl jsem žádné nářečí, takže ani nepoznali, z kterého jsem kraje. Nemohli vodhadnout, odkaď jsem. Byl jsem tam rok a tři měsíce, přišli tam nějaký lidi z Čech, jedna paní a pán, inženýři. Ptali se mě, odkad jsem, a já to nemoh spustit česky. Ty se tomu nadivili! Teď už se ví vo nás, ale tenkrát žádnej nevěděl. Jak to může bejt, v srdci Rumunska bejt Čech.“*[58]

6.2) Vývoj techniky

V dnešní době jsou mobilní technologie běžnou záležitostí nejen v Eibenthalu. Obyvatelé tak každodenně používají chytré mobilní telefony, televize, internet či počítače. Do domů je zavedena elektřina a místní jezdí automobily. Dá se ovšem předpokládat, že vývoj techniky probíhal vzhledem k vysoké izolovanosti, nízké hustotě zalidnění a vzdálenosti od velkých měst mnohem déle než v českém prostředí. Otázkou zůstává, kdy, alespoň přibližně, a jakým způsobem se zaváděla elektřina a kdy se po vesnicích prohánělа první auta.

Jak to bylo s elektřinou, vzpomíná Jan Jágr z Eibenthalu: *„Nevim, v jakym roce se to zaplo. Ještě v první třídě jsem dělal pod petrolejovou lampou. Pak přivezli nějakej hovadskej generátor a ten fungoval asi dvě hodiny ráno a večer, už za tmy. Potom nás zapojili z Ujbányje, tam kvůli dolům už elektřina byla. To žralo hrozně. Pak dokázali zatáhnout ty kabely až dolů k Dunaji. Pak to bylo dobrý. (...) To bylo složitý, já ani*

[57] Z rozhovoru s J. Kotešovcem vedeného dne 9. září 2022. Převzato z Paměti národa [online]. [navštíveno 30. 06. 2024]. Dostupné na: https://www.pametnaroda.cz/cs/kotesovec-jan-1937
[58] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 99.

nevim jak. Ale brali jsme z Petrošaň, největším centrum na uhlí. Bylo to hrozně daleko, tak nevim, jak to měli zapojený.“[59]

I v Bígru se tou dobou zaváděla elektřina: *„Až když jsem odcházel, tak tam byl generátor, který dělal elektřinu dvě hodiny večír, v zimě čtyři. Nebylo to na pračku, ledničku,“* říká František Roch.[60]

Jak se zaváděla ve Svaté Heleně, ví Václav Pek: *„Na vesnici nebyl proud do šedesátého pátého. Pamatuju, že ho zavedli jenom tady po hlavních ulicích. My jsme bydleli dóle, tak jsme koupili sloupy a kabely a sami jsme si to tam natáhli. Pak asi za pět rokůch dali proud po celý vesnici. Bylo to na svícení a na pračky. Pak zavedli proud na 380, tak jsme začli mlátit a mlít. Předtím jsme jezdili do mlejnůch. Každej mlejn si vystavěli redaři, bylo jich dvacet třicet. Bylo to jako dneska akcie. Když někdo odešel a nepotřeboval to, tak to prodal. Redaři ten mlejn opravovali a každej měl svých 24 hodin, kdy mohl mlít. V tamtom údolí bylo pět mlejnůch a tu taky pět mlejnůch. To bylo zlý, když bylo v létě málo vody. Mlýny šly pomalu.“*[61]

Situaci v Rovensku zná Anna Hrůzová: *„Když jsem byla v šesté třídě, tak tam zavedli velký motor. Pouštělo se to na svícení večír nebo v zimě brzo ráno ještě hodinu. Vedení se tam vedlo, až když už jsem tam nebyla.“*[62]

Z výpovědí pamětníků vyplývá, že elektřina se začala zavádět až během jejich života, to znamená v průběhu 60. let 20. století. Její fungování každopádně nebylo celodenní, elektřina fungovala jen ráno a večer. Příchod elektřiny každopádně zaznamenal nové možnosti i co se týče vyučení a posléze zaměstnání. Elektrikářem se vyučili Josef Nedvěd nebo Josef Kocman, oba z Eibenthalu. *„Přišel jsem rovně sem ze školy na práci. A tady jsem dělal celou dobu jako elektrikář. Až do důchodu v roce 1994. My jsme byli upotřebený všude. Ke kompresorům, které dávaly natlačenej vzduch, se kterým vrtali; v lampárně, kde se rozdávaly lampy, tam jsme taky byli. Měli jsme nějakej motor, 450 koňskejch sil, kterej jsme museli zapnout, když nebyl proud vod Kozla. My jsme byli všudeš upotřebený. U ventilatóru, kterej vytahoval zkaženej vzduch z dola, na pásmách, po kterém šlo uhlí, to jsme všechno museli dělat. Stalo se, že třebas byly některý dny, že*

[59] Z rozhovoru s Janem Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024. Město Petrošaň (rum. Petroșani) leží v Sedmihradsku v dnešní župě Hundeoara, jižně od stejnojmenného města a severně od města Târgu Jiu.
[60] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 104.
[61] *Tamtéž*, s. 94–95.
[62] *Tamtéž*, s. 71.

jsme si uvolnili, že nebylo tulik, ale když bylo, tak nebyla vyhnuta. Byli jsme i u kotlích, nakládali jsme. Dělali jsme páru a s tou šla parní mašina, která vytahovala výtahy," vzpomíná Nedvěd.[63]

Jan Jágr vzpomíná na první auta v Eibenthalu i na svoje první automobilové zážitky: *„Co si pamatuju, tak auto měl strejček Janek, ten měl prvně trabantika. Pak ještě někdo a já si potom koupil wartburga, asi 77 nebo 78, možná 79. (...) Ale nelíbilo se mi, špatný motor, ale plech byl kvalitní. Pak jsem měl trabantika, hodně, hodně roků. Pak Dacii, teď mám Chevrolet. My máme auto, že ho potřebujeme, ale tady kilometry neuděláš, to jenom při cestě do Čech, ale to já už nemůžu. S Dacii jsem jezdíval. Na první cestu nezapomenu, jeli jsme 24 hodin. Nejeli jsme přes dálnici, jen přes všechny prdelky v Rumunsku a v Maďarsku. Na dálnici se platilo."*[64]

Vývoj techniky byl pro místní obyvatele velkou záležitostí, kterou si pamatují dodnes. Ať už je to tedy zavedení elektrického proudu, nebo dostupnost osobních automobilů. Nelze pochybovat o tom, že technika v tak zapadlých oblastech v mnohém usnadnila život.

6.3) Správa

Současné Rumunsko se dělí na 41 žup a hlavní město Bukurešť. Župy se nadále sdružují do osmi rozvojových regionů, ty následně do čtyř makroregionů. Jak je uvedeno v podkapitole *Český Banát*, šest českých vesnic administrativně spadá do dvou žup. Župa Karaš-Severin, která leží v jihozápadní části rumunského Banátu na srbské hranici, je domovem pěti z šesti českých vesnic: Svatá Helena, součást obce Koroniny (rum. Coronini), [65] Gernik jako samostatná obec, pod jejíž správu spadá mj. přilehlá rumunská vesnice Padina Matei, Rovensko, součást obce Nový Šopot (rum. Șopotu Nou), Bígr, součást obce Berzáska (rum. Berzasca) a Šumice, součást obce Lapušnicel (rum. Lăpușnice). Poslední zbývající vesnice, Eibenthal spadající pod obec Dubová, je dnes součástí župy Mehedinți.[66] Takto vypadá současná správa českých vesnic v rumunském Banátu. Není však novinkou, že správa území celého historického Banátu prošla významnými změnami. A to mluvíme o středověké uherské správě, později

[63] *Tamtéž*, s. 85–86.
[64] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[65] Obec Koroniny se v době komunistického režimu jmenovala Pescari, mezi 6. květnem 1989 a 19. březnem 1990 spadala obec i se Svatou Helenou pod město Nová Moldava.
[66] Hranici žup Karaš-Severin a Mehedinți protneme, vydáme-li se např. turistickou stezkou z Eibenthalu do Bígru, a to přesně na vrcholu Kopřivy.

osmanské či turecké, nebo dokonce samosprávné krátce existující Banátské republice až po konec první světové války. Nyní se podíváme hlouběji na rumunskou správu, jak se promítala do chodu Eibenthalu i jiných českých vesnic.

Poslední změna v administrativě celého Banátu nastala po roce 1918, kdy se šest nynějších vesnic ocitlo v úplně nové zemi.[67] Rumunská reakce na tyto územní zisky byla následující, v roce 1925 došlo k reformě administrativy, nově se Rumunsko členilo na 71 žup a 498 okresů.[68] Jižní Banát pokryly dvě župy, a to župa Karaš a župa Severin. Pod první zmíněnou spadalo Rovensko a Šumice, obojí okres Božovice, a Svatá Helena společně s Gernikem a Bígrem jakožto součásti okresu Nová Moldava. Administrativní centrem byla Oravice. Eibenthal a již dnes neexistující Nová Ogradina a Nový Župánek připadly do okresu Oršava, župa Severin. Všechny české vesnice se poprvé v jedné župě ocitly v roce 1927, kdy došlo ke spojení zmíněných žup. Tím pádem vzniká dodnes existující župa Karaš-Severin.[69] Správními reformami procházelo Rumunsko nejspíše i za druhé světové války. O těch však v české literatuře nebylo nic dohledáno, ani D. Gecse ve své rozsáhlé monografii o tomto období nepíše. Pravděpodobně existují relevantní prameny, každopádně pouze v rumunštině.[70]

Další významná administrativní reforma proběhla až po přerodu monarchie v republiku, tedy za vlády komunistického režimu, a to v roce 1950. Tehdy vláda rozdělila Rumunsko na oblasti a rajóny. Našich vesnic se týká oblast Banátská – Gernik, Svatá Helena a Bígr spadaly pod rajón Nová Moldava; Eibenthal, Nová Ogradina, Rovensko a Šumice do rajónu Almáž-Mehadia. Další významnou správní reformou prošlo Rumunsko až roku 1968, kdy byly zřízeny dnešní župy. Tou dobou rovněž probíhala systematizace, což vedlo k odebrání obecních úřadů mnoha vesnických sídel, což potkalo i české vesnice.

Na fungování Eibenthalu vzpomíná i Jan Jágr: *„Já se narodil v Plavišovici. Co já si pamatuju, tak Eibenthal měl svého starostu a byla comuna. Ale že nás bylo málo a Ceausescu chtěl nějakou systematizaci, tak nás dali pod tu Plavišovici. Ale pak se zvedl Dunaj a vesnice zanikla, tak nás dali pod Dubovou.“*[71] Kromě situace Svaté Heleny

[67] K povaze práce vůbec nehovoříme o českých vesnicích v dnešním Srbsku.
[68] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 58.
[69] *Tamtéž*.
[70] Na portálu https://monitorulocficial.ro/e-monitor/ [online]. [navštíveno 23. 03. 2024]. byly v on-line podobě nalezeny právní prameny, nejzazším datem je však 22. prosinec 1989, tedy počátek pádu režimu.
[71] Z rozhovoru s Janem Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.

mezi lety 1989 a 1990 zažil změnu v administrativě tedy i Eibenthal, který byl společně s Ujbányjí k Dubové připojen až v roce 1975.[72] Na správě Eibenthalu se podíleli nejen místní rodáci, ale i obyvatelé okolních vesnic. D. Gecse v monografii *Dějiny českých komunit v Rumunsku* uvádí, že příjmení Mleziva je typické pro Bígr.[73] Rovněž však uvádí, že pro správu Eibenthalu byli významní dva Mlezivové, Vojtěch a Albert. Vysvětlení přináší Josef Kocman v rozhovoru: „*Byl tu pak i nějakej Mleziva z Bígru. On byl nejdřív hajnej, pak se stal lesníkem. Potom tam byl jeho syn – on měl 5 synů a 4 dcery – tak ten Albert se pak stal starostou vesnice.*“[74] Albert Mleziva byl skutečně mezi lety 1944 a 1946 starostou vesnice. Jeho otec Vojtěch, původem tedy z Bígru, byl mezi lety 1928 a 1930 místostarostou.[75] I dnes najdeme v Eibenthalu osoby s příjmením Mleziva. Zdali se jedná o potomky Vojtěcha Mlezivy z Bígru však nebylo ověřeno. Tímto jevem každopádně můžeme dokázat fungování vztahů mezi českými vesnicemi.

V další části se podíváme na správu vesnic v současnosti.[76] Eibenthal společně s Ujbányjí dodnes spadá pod Dubovou. Složení obecního zastupitelstva vypadá následovně: Svoboda Matei, Târtea Cristian, Flașca Emil, Dăscălescu Ion Silviu, Mleziva Anton Cristian, Țerescu Lucian Cristian, Mleziva Etușca, Dobromirescu Elvina Jenica, Costescu Ion.[77] I zde vidíme rodáky z Eibenthalu: Etuška Mleziva žije se svojí rodinou v Eibenthalu, její manžel Edgar provozuje jeden z místních obchodů. Emil Flaška pak vede místní odnož UDSCR. Starostou celé Dubové je Čech, Viktor Doskočil z Eibenthalu, který v komunálních volbách v roce 2024 bude obhajovat svoji pozici. Vyzyvatelem pak bude Tiberiu Pospíšil, opět Čech z Eibenthalu. Přestože Eibenthal spadá pod rumunskou obec, někteří jeho obyvatelé se podílejí na jejím fungováním. Jiná situace nastává např. v Gerniku. D. Gecse uvádí seznam Čechů zabývajících se správou vesnice, jako posledního uvádí jistého Karla Kusku, místostarostu v letech 1975–1980 a starostu v letech 1967–1969 a 1980–1987.[78] Nicméně současným starostou je Rumun

[72] GECSE, D. *Historie český komunit v Rumunsku*, s. 59.
[73] *Tamtéž*, s. 323.
[74] Kocman mj. uvádí. že rodina Mlezivů byla poměrně bohatá a že se podílela i na sázení stromků na Ujbányji.
[75] GECSE, D. *Historie český komunit v Rumunsku*, s. 60.
[76] Tato kapitola byla sepsána před rumunskými komunálními volbami, které proběhly 9. června 2024. Správa po volbách se může lišit.
[77] Comuna Dubova. Componență [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://primariadubova.ro/componenta/.
[78] GECSE, D., Historie český komunit v Rumunsku s. 59

Nicolae Tismănariu z rumunské vesnice Padina Matei.[79] Podobná situace nastává ve Svaté Heleně – starostou obce Koroniny je Ilie Bobescu, rovněž Rumun.[80]

Do této kapitoly můžeme zahrnout i zastoupení české menšiny na celonárodní úrovni. Rumunský parlament je dvoukomorový, tedy jako v České republice. V dolní komoře rumunského parlamentu je uskupení 17 poslanců, kteří dle rumunské ústavy hájí zájmy národnostních menšin v Rumunsku.[81] Mezi těmito poslanci se nachází i Adrian-Miroslav Merka zvolený za UDSCR – tedy za největší krajanský spolek v Rumunsku.[82] Nicméně Merka je rumunský Slovák, z čehož vyplývá že Češi nejen v Banátu, ale v celém Rumunsku ve skutečnosti nemají svého zástupce v rumunském parlamentu. UDSCR funguje nejen na úrovni vysoké politiky, ale především na lokální úrovni. Předsedou spolku je zmíněný Merka a sídlo má v Nadlaku (rum. Nădlac, maď. Nagylak), což je město přibližně na půli cesty mezi Aradem a Segedínem těsně před rumunsko-maďarskou státní hranicí. Jihobanátská pobočka spolku pak sdružuje ryze banátské Čechy. Sídlo má v Nové Moldavě a předsedá jí Štefan Bouda, rodák z Gerniku. UDSCR má zastoupení ve všech českých vesnicích, každá odnož pak má svého vlastního předsedu: Svatá Helena – Petr Hrůza, Gernik – Josef Bouda, Rovensko – Jan Pinkava, Šumice – František Oltianu, Bígr – Jan Mleziva a Eibenthal – již zmíněný Emil Flaška.[83] Mimo české vesnice má UDSCR pobočky i v jiných rumunských obcích a městech, kde je početná česká menšina. V blízkosti Českého Banátu to je pak Ješelnice a Oršava v župě Mehedinți, v župě Karaš-Severin pak kromě Nové Moldavy Jubková (rum. Liubcova), Zlatice (rum. Zlatița), Herkulovy Lázně (rum. Băile Herculane), Karansebeš a správní centrum Rešice.[84] UDSCR vzniklo až v roce 1990, tedy ještě za existence Československa, a podle Jana Jágra žádný takový velký spolek, který by zasahoval až do parlamentu, neexistoval.[85] Z čehož vyplývá, že Češi

[79] Pimăria Comunei Gârnic. Județul Caraș-Severin [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://www.primariagarnic.ro/despre-noi/conducere/.
[80] Primăria Comunei Coronini [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://primariacoronini.ro/primaria/primar/.
[81] Camera Deputaților. Legislatura 2020–prezent. https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.gp?idl=2&cam=2&leg=2020&idg=6 [online]. [navštíveno 27. 03. 2024].
[82] Celým českým názvem Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku. Netradiční postavení neshodných přívlastků nám lehce naznačuje, že Slováci mají v Rumunsku větší slovo.
[83] https://mzv.gov.cz/bucharest/cz/krajane/prehled_kontaktu_na_krajanske_a_dalsi_instituce.html [online]. [navštíveno 27. 03. 2024].
[84] Tamtéž.
[85] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.

žádné zastoupení neměli a že zájem o početné menšiny tak jeví až současné demokratické Rumunsko.

O počátcích UDSCR hovoří i místní občané, např. Josef Mašek z Gerniku: *„V devadesátym roku, když se založil svaz, tak zakladatelem na Gerniku byl Špicel Alois. Nám Čechům psali profesorové z Nadlaku, Slováci, že chtějí založit svaz. Tenkrát bylo Československo. Jestli se do toho zapojíme. Tak jsme ten svaz na Gerniku založili. Svaz se založil v únoru a pak Špicel odešel v srpnu do Čech, zůstal tady Pešica a ten o to neměl zájem. Tak jsme o tom jednali, měli jsme schůzi v kulturním domě. Byl tam i pan děkan Mašek. Museli jsme vyvolit nový vedení. Byli jsme nějakých 180 mužů. Neměli jsme koho dát předsedu místní organizace. Mně to navrhli, já jsem to nechtěl, třikrát jsem to odmít. Až ke mně přišel pan Mašek a řekl: ‚Josefe, vem si to, ty dobytek a rodinu nemáš, neměj strach, já ti pomůžu.' Řekl jsem jim: ‚Vážení občani, já vám to vemu, ale jestli to bude nějaká špína, nějaká politika, já vám s tím praštím.' V únoru 1991 jsem se stal předsedou místní organizace na Gerniku a hned v máji jsme měli festival.“*[86] Dále např. Josef Nedvěd z Eibenthalu: *„Já jsem byl tajemník a Josef Kocman byl předseda. Byl jsem až na vládě v Ceaușescově paláci a na ministerstvu vod televize a telefonůch. Byl jsem v té době i místopředseda oblasti Banát-jih. Dostal jsem takový potvrzení a s tím jsem šel. Bylo to pěkný, protože jsi mohl na makarjaký (jakékoliv) dveře, jinak nemůžeš k někomu jít a ‚já chci tuto a tamto'. Ale tehdy my jsme měli takovou sílu, že jsme byli přijatí. Šel s námi i pán poslanec profesor Josif Peneš z Berzásky. Musel tam přednést, kdo jsme, a dali nám takový průkazy. V tom paláci není snad jedna místnost jako druhá. To je všecko tak velký! To má snad sedm pater a výtah tam je, myslím, že na dvacet pět lidu. Je tam co vidět. Pak jsme se tam i najedli v jídelně za půl peněz.“*[87]

Český Banát oficiálně není žádnou správní jednotkou, což znamená, že české vesnice fungují z hlediska státní a veřejné správy dnes úplně stejně jako ty rumunské. Buď mají vlastní obecní úřad, nebo spadají pod jinou obec.[88] Liší se jen tím, že místní obyvatelé mezi sebou hovoří řečí pro Rumuny nesrozumitelnou, a to i přestože nápisy v místních institucích (škola, pošta aj.) najdeme převážně v rumunštině. V tomto jazyce tedy probíhá veškerá správa, což místním díky dobrým znalostem úřední i národní řeči státu

[86] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K., *Češi ve světě 6*, s. 54.
[87] *Tamtéž*. s. 81.
[88] Rumunská pojmenování: comună, tj. obec, sat, tj. vesnice, oraș/municipiu, tj. město.

nedělá problém. Kromě školy, pokud se zrovna na vesnici nachází, a mnohdy kromě kostela tak čeština neslouží jako úřední řeč. Češi fakticky své zastoupení v parlamentu nemají, otázkou však zůstává, zdali někdy v budoucnu dojde k úplnému rozdělení UDSCR. V takovém případě by pravděpodobně Češi svého přímého zástupce získali, což by teoreticky mohlo vést k lepší komunikaci mezi pomyslnou správou Českého Banátu a rumunským státem.

6.4) Zemědělství a chov zvířat

Již od počátku českých vesnic v jižním Banátu platilo, že zemědělství a hospodářská zvířata jsou základní obživou nových obyvatel. Ti přicházeli především z venkova a jednalo se o zemědělce a řemeslníky. Z toho vyplývá, že nová sídla zakládaná Čechy budou venkovského charakteru. Takový charakter si české vesnice zachovaly i dnes, a přestože poměrně rychle proniká tvář dnešní doby a mnozí pracují spíše v sekundárním, především pak v terciálním sektoru nebo základní suroviny (vejce, mléko, mouka a její výrobky atd.) pořizují v místních obchůdcích nebo v supermarketech fungujících v rumunských městech, zemědělství a dobytek stále hraje významnou roli v životě obyvatel. V každé vesnici můžeme tedy zhlédnout slepice, krávy, kozy a jiná domácí zvířata nebo na zahrádkách v blízkosti domů pěstovanou zeleninu. Za zmínku jistě stojí i potulní psi, většinou potomci pasteveckých psů, kteří s aspektem zemědělství rovněž souvisí.

Každá vesnice má každopádně jiné přírodní podmínky, a tak se způsob pěstování plodin a chovu zvířat liší takřka všude. Jiný způsob se uplatňuje ve výše položeném Rovensku, rovinatém Bígru nebo v údolí schovaném Eibenthalu. Problém často působila tenká vrstva úrodné zeminy. To se týká především Šumice (15 cm), Gerniku a Svaté Heleny (obojí 30 cm). Problém s neúrodností nejbližšího okolí se týká především Eibenthalu, Rovenska a Bígru – proto vesnice mají poměrně rozsáhlý katastr. Cesta na pole trvala i několik hodin. V Rovensku je půda spíše písčitá a ve Svaté Heleně a v Gerniku jílovitá.[89]

Zemědělskou půdu a původně spravovaly zákony vydávané uherským parlamentem. První zákon, vydaný rumunským státem jako novým správcem části Banátu datujeme do 30. června 1921. Jedná se o zákon pro dokončení agrární reformy v Sedmihradsku,

[89] GECSE, D., *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 132.

Banátu, Krišaně a Maramureši.[90] Po této reformě byly vyměřeny pozemky, jejich údaje byly uváděny v jitrech.[91] Celkoví hodnota pozemků spadajících pod české vesnice byl odhadnut na 133 190 500 lei, tj. v přepočtu 26 638 100 Kč.[92] Údaje z roku 1921 uvádějí následující. Katastr Eibenthalu byl vyměřen v hodnotě 4 969 jiter, z toho 2 000 jiter činila obdělávaná půda a 2 850 jiter pastviny a křoviny. Katastr ostatních pěti vesnic by vyměřen následovně: Šumice – 1 220 jiter, Svatá Helena – 2 670 jiter, Rovensko – 3 340 jiter, Gernik – 4 915 jiter a Bígr – 7 562 jiter. Největší rozlohu obdělávané půdy měl Bígr, a to 4 000 jiter. V rozloze pastvin opět dominuje Bígr, a to v hodnotě 4 939 jiter.[93]

Chov zvířat rovněž patří mezi základní obživu úzce spjatou s místním zemědělství a zahrádkářstvím. Pro představu využijeme údaje z roku 1911.[94] Ve všech šesti českých vesnicích bylo napočítáno 774 domácnosti, 681 z nich se věnovalo chovu zvířat – tj. téměř 88 %. V Eibenthalu to potom bylo 144 domácností, evidujeme 105 domácností, které tato zvířata chovala – tj. téměř 79 %, tedy méně než průměr. 100 % v poměru domácnost ku chovu zvířat pak nalezneme pouze v Rovensku. Největší zastoupení v Eibenthalu má skot – 344 ks. Následují vepři – 260 ks, pak ovce o 75 ks a seznam je zakončen koňmi, kterých bylo ve vesnici 10 ks. Eibenthal, stejně jako Šumice, se v tomto roce nevěnuje chovu koz. Žádnou neevidujeme ani při sčítání v roce 1895.

Zmíněné údaje alespoň částečně nastiňují stav zemědělství a chovu zvířat v českých vesnicích na počátku 20. století. Vzhledem k nízkému počtu dochovaných písemných pramenů v Eibenthalu je výzkum 2. poloviny 20. století omezen na vzpomínky pamětníků.[95] V úvahu přichází mechanizace zemědělství, tedy zavádění zemědělských strojů namísto tažných zvířat, především skotu a koní. Důležitým faktorem v průběhu této doby je samozřejmě zavádění elektřiny obecně. V dnešní době mnozí obyvatelé vlastní a užívají různé zemědělské stroje, především traktory. Je však těžko uvěřitelné, že by v 60. letech a dalších desetiletích někdo traktor skutečně využíval. Pokud se zaměříme konkrétně na Eibenthal, musíme stále počítat s jeho složitou polohou. Pěstování např. zeleniny probíhalo spíše v blízkosti usedlostí, kde taková technika

[90] *Tamtéž*, s. 128-129.
[91] Jedná se o starou měrnou jednotku, která určovala plochu. 1 jitro je plocha, která se stihne zorat od rána (jitra) do poledne, oficiálně potom 0.5755 ha.
[92] URBAN, R., *Čechoslováci v Rumunsku*, s 69-70.
[93] GECSE, D., *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 132.
[94] *Tamtéž*, s. 150. Převzato z díla *Banatul Istoric*, jehož autorem je Ion Munteanu.
[95] Relevantní prameny se nacházejí v archivu v Severinu, opět ovšem pouze v rumunštině.

zajisté není potřeba.[96] Pole nacházející se dále od vesnic pak pravděpodobně byla stále obdělávána za pomocí hospodářských zvířat nebo ručně. V úvahu přicházejí motorové mlátičky. Ty evidujeme již od 19. století, kdy se začaly objevovat ve Svaté Heleně. Mezi prvními kupci motorů do mlátiček byli tři zemědělci z Eibenthalu, nejvíce kupců pak pocházelo právě ze Svaté Heleny.[97]

Čechů v jižním rumunské Banátu se bezpochyby dotkl i komunistický režim – v 50. a 60. letech docházelo k násilné kolektivizaci a vzniku zemědělských družstev. První zemědělská družstva byla založena v roce 1960 ve Svaté Heleně, v Gerniku a v Rovensku. Forma byla odlišná než v Československu – zemědělci odevzdávali pouze 50 až 70 % půdy.[98] Téměř všechna úroda byla potom odvážena do státního fondu, což materiálně poškodilo nejen české rodiny.[99] Se zemědělstvím a chovem zvířat od nepamětí souvisí přírodní podmínky. Největším zásahem člověka do přírody pak pravděpodobně budeme považovat výstavbu elektrárny Železná Vrata na Dunaji několik km severozápadně od Severinu. Nejbližšími českými vesnicemi jsou pak Bígr a Eibenthal s tím, že Bígr je od Dunaje vzdálenější. Obyvatelé Eibenthalu obdělávali pole a využívali pastviny směrem na Znamána (nalevo od proudu Tisovice) a na Kovárnu (napravo od proudu Tisovice). Jan Jágr se domnívá, že výstavba elektrárny poškodila zemědělskou situaci v Eibenthalu: „*Pak se přestalo dělat na poli. Pak se začala stavět přehrada Železná vrata, tak se tady změnilo počasí. Z jara v pořádku, to se voralo, sekalo, dobytek, prasata, všechno možný. V pořádku. Potom, když se udělala přehrada, vše se změnilo (počasí). Když se v létě potřebovalo, tak nepršelo. Tak se přestalo na poli, bylo to zbytečné. Brambory šly, ale ostatní ne. Potom se přestal udržovat i dobytek.*“[100] Nutno podotknout, že výstavba této elektrárny nenávratně proměnila (v mnohém poškodila) prostředí. Kvůli zvýšení hladiny Dunaje bylo zaplaveno hned několik vesnic – např. Plavišovice nebo Tisovice. Jágr rovněž vzpomíná na éru Ceaușesca a jeho ženy Eleny: *„Za Ceaușesca to bylo špatný, jeho žena Elena byla v guvernu, potom bylo špatně. To jsme dostávali podíly. Nemohl sis koupit 100 kg cukru, mohl jsi jenom 5 kg všeho – cukr, olej benzín. Bylo to ukrutný.*“[101] Další

[96] Nutno samozřejmě počítat s myšlenkou, zdali se v takovém případě stále jedná o zemědělství, a ne o prosté zahradničení.
[97] GECSE, D., *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 137.
[98] JECH, J. *České vesnice v rumunském Banátě*, s. 35.
[99] GECSE, D., *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 133.
[100] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[101] Ze stejného rozhovoru.

z eibenthalských usedlíků, Josef Kocman, vzpomíná na konec 40. let 20. století. Podle jeho slov zastihlo velkou část Evropy včetně Rumunska obrovské sucho, které se nejvíce projevilo ve východní části země, kde došlo k hladomoru. V Banátu údajně byly problémy se suchem mírnější, přesto veliké: „*Nevedlo se, protože ve 45., 46., 47. bylo, nejen tady v Rumunsku, ohromný sucho. Lidi na sílu nasázeli, vyrostlo to na píď a uschlo. Rumunsko má dobrý pole, úrodný, jak na východu, tak i na západu, Banát. To bylo úrodný, tady přišli nějaký deště. Na východě umírali hladem. (…) Lidi vybírali brambory jako voříšky, zabíjel se dobytek, byl tzv. vlak hladu. Jeden jezdil horem, jeden spodem země. (…) Strašně moc dětí do 3 let vymřelo. Na východě byla vysoká natalita, každá rodina měla třeba 8 dětí, tak se udrželi. (…) Strašně dětí umřelo hladem.*“[102] Kocman do zemědělské tematiky promítá i zvyklosti, pranostiky či pověry. Je zvykem, že na svátek sv. Petra a Pavla, tedy 29. června, se nemá pracovat na poli. Podle je slov byli tací, kteří varování neuposlechli a na svátek zmíněných světců se rozhodli např. sklízet seno. Údajně každému, kdo se takto rozhodl, se dostalo různorodého neštěstí. Některým do stohu uhodil blesk, čímž pádem jejich úroda shořela. Jiné potkaly strašlivé lijáky, posléze kvůli kterým jejich úroda shnila.[103] Zda se tyto povídačky zakládají na pravdě, nedá se zjevně dokonale ověřit. Každopádně dokazují, jak se i v zemědělské produkci může projevit místní folklor. Anna Hrůzová původem z Rovenska, hovoří o složitých podmínkách, kterým jako malé děvče byla nucena čelit. Nedovršila ani věku sedmi let, když musela vstávat za brzkého rána a hnát krávy na pastvu, zatímco její rodiče už byli dávno na poli. Do školy se vydala teprve, až se z pastvy vrátila. Její rodina vydělávala peníze právě ze zemědělské produkce i z chovu – prodávali například vajíčka nebo mléčné výroky, především sýry „*Rodiče vždycky ráno odjeli na pole, já jsem doma ve Svaté Heleně musela ráno vstanout, krávy napást. Knížku v ruce a četla jsem vedle pšenice nebo vedle kukuřice. Ne jako tej jsou, že se krávy pasou samy. Já jsem musela se i na ty krávy koukat i se učit. Když jsem je napásla, tak se zavřely a šla jsem do školy.*“[104] Josef Merhaut z Gerniku vzpomíná, že už jako malý kluk chodil pást koně. Když mu bylo 14 let uměl již sekat, kosit nebo proorávat kukuřici.[105] Takové dětské příběhy můžou sloužit jako představa, jak se žilo venkovské rodině v 60. letech 20. století a jak i malé děti byly aktivně zapojovány do zemědělství.

[102] Z rozhovoru s J. Kocmanem vedeného dne 10. prosince 2023.
[103] Ze stejného rozhovoru.
[104] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světe 6*, s. 7-8.
[105] *Tamtéž*, s. 71.

Na počátku tisíciletí evidujeme poměrně razantní úbytek hospodářských zvířat. V roce 1988 bylo v Eibenthalu napočítán skot o 215 ks, koně o 4 ks, prasata o 276 ks a drůbež (slepice a husy) o 2273 ks. v roce 2008 byla evidence hospodářských zvířat následující: skot o 45 ks (tj. o 170 ks méně), koně žádní, prasata o 103 ks (tj. o 173 ks méně), drůbež o 964 ks (tj. o 1309 ks méně).[106] Během 20 let tedy vidíme značný rozdíl, navzdory tomu však nelze hovořit o tom, že by zemědělská produkce v Eibenthalu zcela zanikla. V důsledku války a komunismu a kvůli složitým přírodním podmínkám, kterým Eibenthal běžně čelí, můžeme potvrdit složitou situaci zemědělství a chovu zvířat nejen v 2. polovině 20. století. Přesto však vesnice přetrvala a měla poměrně stabilní počet obyvatel.[107] Na základě předložených údajů a výpovědí místních můžeme rovněž potvrdit, že navzdory všem těžkým podmínkám platilo, že zemědělství (nebo zahrádkářství) a chov zvířat patří mezi základní činnost každé domácnosti nejen v Eibenthalu. Rovněž vyplývá, že ačkoli v Rumunsku existovala zemědělská družstva, chodu českých domácností se příliš nedotkla.

6.5) Hornictví

Rudolf Urban ve své monografii hovoří o obecné nevýhodnosti zakládání polí v oblasti. Vzhledem k přírodním podmínkám se místní rolníci neuživí pouze zemědělstvím a chovem zvířat, a tak mnozí z nich mj. pracují v antracitovém dole v přilehlé Ujbányji. Hornictví má v Eibenthalu rozsáhlou tradici. Již v 19. století fungovaly chromové štoly, které dnes slouží jako turistická zajímavost – okolo vesnice vede přibližně 1,5kilometrová trasa, která začíná a končí u restaurantu a vede skrz vrch Kovárnu s výhledovým místem a přes zmíněné doly. Dále v blízkosti Eibenthalu, směrem k Dunaji, fungovaly doly na azbest. Jejich fungování ovšem poškodilo místní ekologickou situaci. Dodnes se azbest sem tam po vesnici povaluje, což rozhodně neprospívá zdraví. Dále odstřely skal v dolech poškodily místní terén, čímž pádem se může uvolnit kámen a např. zavalit cestu k Dunaji. Návštěvy azbestových dolů se na rozdíl od návštěv chromových štol vřele nedoporučují. Azbestový důl u Eibenthalu byl otevřen po roce 1948, později znám jako IMO.[108] Zařízení na drcení azbestu bylo později převezeno do Dubové, posléze do Oršavy. Těžba byla pozastavena roku 1994.

[106] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 440.
[107] Podle J. Jágra začal úbytek až po revoluci.
[108] Întreprinederea Minieră Orșova, tj. Báňský závod Oršava.

Nejdůležitější a pravděpodobně nejvýznamnější těžba probíhala poblíž zmíněné osady. Pravděpodobně proto, že antracit patřil k nejkvalitnějšímu druhu uhlí v zemi. Ujbányje jako taková vznikla právě jako kolonie pro horníky, a to jak pro Čechy, tak Rumuny. Důl Ujbányje byl otevřen v roce 1840 a postupným vývojem byla roku 1890 založena zmíněná kolonie.[109] Podle rumunského sčítání obyvatel z roku 1966 vyplývá, že v samotné osadě žilo 456 osob, tj. o 176 méně než při sčítání obyvatel v roce 1930. Národnostní složení je následující: 261 Rumunů, 173 Čechů, 10 Srbů, 8 Němců, 3 Turci a 1 Maďar. Největší a nejdůležitější změna je na prvním a druhém místě: Čechů v roce 1910 bylo 326 a Rumunů 200.[110] Doly vystřídaly různá jména a různé majitele, po nástupu komunistů k moci došlo ke znárodnění podniku. Uhlí se do dunajských přístavů původně přepravovalo na povozech tažených koňmi, později po železnici – vagóny tažené parními lokomotivami. V roce 1968 byla vlaková doprava nahrazena sklápějícími nákladními vozy. Železnice přestala být využívána a koleje byly postupně místními rozebrány a využívány pro místní účely. Dnes tyto koleje můžeme vidět například v konstrukcích mostů či v konstrukcích oplocení kolem usedlostí. Uhlí bylo v přístavech nakládáno do člunů a největší podíl byl exportován do zahraničí. Těžba probíhala i po pádu komunismu v Rumunsku a po přelomu tisíciletí pořád představovala významnou obživu Eibenthalských, podle Jana Jágra v dolech pracovali např. i obyvatelé Bígru nebo Srbové ze Svinice.[111] Osudným se stalo důlní neštěstí 7. srpna 2006, během kterého zemřeli dva horníci – Jankulović ze Svinice a Tomoioagă z Eibenthalu. Po tragické události byly doly nadobro uzavřeny, což vedlo k úpadku samotného Eibenthalu. V troskách této někdejší chlouby dnes nalezneme drobný památník připomínající tragickou událost. Štola byla zasypána a vzhledem k nepříliš příznivé ekologické situaci byla místními často využívána jako skládka.

Všechny troje zmíněné doly se nachází v blízkosti Eibenthalu, nicméně v oblasti jižního Banátu se nacházely další významné doly. A to byly doly v Anině (rum. *Anina*), Kozle (rum. *Cozla*) a Nové Moldavě. Anina je město nacházející se jižně od Rešic a právě zde pracovali první čeští horníci. Doly po roce 1920 převzala rumunská správa a uhlí se zde těžilo do roku 2005, kdy došlo k důlnímu neštěstí, jež zapříčinilo úmrtí sedmi horníků.

[109] Ujbányje se nepočítá mezi 6 českých vesnic.
[110] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku,* s. 183.
[111] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2023.

Uhlí na Kozle bylo objeveno v roce 1830.[112] I zde po dobu těžby pracovali mnozí Češi, důl byl uzavřen v roce 1998, a to z důvodu zastaralé technologie. V Nové Moldavě se těžila měď, ani této těžbě se nevyhnul stejný osud – nejdříve v roce 1898. Těžba se obnovila v roce 1965 a důl byl definitivně uzavřen v roce 2007. Důl opět zaměstnával i Čechy, především pak ze Svaté Heleny a Gerniku.[113]

Na Ujbányji pracoval mj. i elektrikář Josef Kocman. Elektrikářem se vyučil i Josef Nedvěd z Eibenthalu, ten však v dolech nikdy nepracoval.[114] Podle Kocmana šlo rodičům spíš o to, aby se jejich děti vyučily jakémukoli řemeslu, aby nemusely pracovat v dolech jako horníci: *„Ale tady byly doly a už vod tenkrát rodiče dbali na to, ať děti choděj do školy. Aby nemusely dělat jenom v dolech, aby si udělaly nějaký řemeslo. I když si rodiče přivydělali nějaký peníze, tak dopláceli na děti, když je drželi někde u mistra ve městě, ať se vyučí. Jakýkoliv řemeslo – švec, bednář, truhlář, krejčí. Řemesla, kerý nebyly havířina a dřina. (…) S profesionální školou, tři roky, to bylo tenkrát počítaný jako vysoko připravenej řemeslník. Byly ty platy takových 700 lei, to za to ten člověk měl jenom jídlo a někde nějakej kvartýr, kdyby platil, tak mu nezbylo nic. No a když by potom měl ještě rodinu a manželka by nebyla zařazená nikde v práci, anebo jim nepomohli rodiče, tak trpěli hlad, nebo byli z dluhu do dluhu. To nebylo lehký. Za to utíkali rovně na havíře, protože havíř už měl vod tisíc lei nahoru. I ze zemědělství všichni utíkali, zvlášť, když se začala zakládat družstva a povinně se lidem odjímala pole, vzalo se jim všechno nářadí, co měli na polní práce, a koně, voly. Ale nesměli je zkraje přímat nikam, jenom do dolůch, tak v dolůch bylo pořád dost pracovní síly.“* [115] Dalšími důležitými faktory byly tedy peníze a ztráta zemědělské půdy v důsledku jejího znárodnění.

Ze zmíněných údajů vyplývá, že největší hornickou tradici v Českém Banátu měl právě Eibenthal, pochopitelně díky různorodému přírodnímu bohatství, které se v okolí vesnice nachází. Tuto skutečnost nám může potvrdit i údaj z roku 1910: Z 848 všech obyvatel Eibenthalu (tedy včetně žen i dětí) bylo 169 lidí zaměstnáno v dolech.[116] Těžba pochopitelně pokračovala i po převzetí správy českých vesnic Rumuny – zde je výčet hlavních rumunských zákonů, které upravovaly práci v dolech: hornický zákon (1924),

[112] Samotná převážně rumunská vesnice leží u břehu Dunaje po proudu řeky mezi obcí Berzáska a ústím silnice vedoucí do Bígru.
[113] Všechny informace převzaty z monografie *Historie českých komunit v Rumunsku*.
[114] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 85.
[115] *Tamtéž*, s. 40.
[116] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 183.

zákon o odpočinku v neděli a o státních svátcích (1925), zákon na ochranu mladistvých a žen (zákaz práce žen a dětí v dole; 1929).[117] V celé vesnici se dodnes můžeme setkat s pamětníky, kteří v dolech nechali kus svého života. Nicméně vzhledem ke zmíněnému důlnímu neštěstí na Ujbányji hornický odkaz zůstane jen jako vzpomínka. Je krajně nepravděpodobné, že by někdy v budoucnu byla těžba obnovena. Ani v jiných dolech v jižní části rumunského Banátu, kde pracovali Češi, už dnes a pravděpodobně ani nikdy v budoucnu nebude probíhat těžba. To znamená, že hornictví jako forma obživy je na rozdíl od zemědělství a chovu zvířat nebo tradičních řemesel pro české obyvatele definitivně uzavřenou kapitolou. Že její konec přivedl českým obyvatelům krušnější časy, neboť se vskutku jednalo o významnou složku finančního výdělku a zabezpečení vlastní rodiny, není pochyb. Každopádně nejen Eibenthal je v dnešní době příkladem, kdy hornictví lze alespoň částečně nahradit cestovním ruchem.

6.6) Školství

Školství a výchova mládeže patří mezi nejdůležitější aspekty nejen při zachovávání české identity v celém Banátu. Hospoda, kostel a škola, to vždy patří mezi nejdůležitější místa v každé vesnici.[118] Pokud ve vesnici evidujeme děti, je třeba jim zajistit i základní vzdělání, a to především právě díky škole, která se naštěstí v Eibenthalu nachází, to se každopádně netýká všech vesnic. Školu také nalezneme ve Svaté Heleně nebo v Gerniku, nikoli však v Rovensku, Bígru a Šumici – v těchto vesnicích neevidujeme téměř žádnou mládež. Škola zaštiťující výuku prvního stupně kdysi fungovala i v Ujbányji, v důsledku hornického neštěstí z roku 2006 a následnému vylidňování se ale zavřela. Pro eibenthalské i ujbánské děti tak dnes funguje jen jedna škola, která se nachází v dolní části Eibenthalu, a do její správy spadá i školka. Školy v českých vesnicích zřizuje rumunská správa a působí v nich především rumunští učitelé. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR) skrz svoji příspěvkovou organizací Dům zahraniční spolupráce (DZS) vysílá české učitele nejen do rumunské části Banátu, ale i do té srbské.[119] Což představuje alespoň drobnou snahu ze strany České republiky o udržování kvality češtiny v Banátu. Se školstvím je silně spjata i náboženská, respektive křesťanská výchova, té je však věnována samostatná

[117] Všechny zákony čerpány z monografie *Historie českých komunit v Rumunsku*, autor GECSE, Desideriu. Zákony upravující práci v dolech po roce 1945 a 1989 nebyly dohledány.
[118] Toto laické tvrzení platí minimálně v Eibenthalu, ale jistě v ostatních nejen českých vesnicích.
[119] Ve školním roce 2023/24 je působení českých učitelů v Banátu následující: Svatá Helena a Gernik – Klára Jíchová, Eibenthal – Alexandr Gajdzica, české komunity v srbské části Banátu – Alena Havlová.

kapitola. Školu v Eibenthalu vede místní obyvatelka, Češka, Mariuca Doskočilová (rum. Mariuța Doscocil).[120] Škola má od rumunského ministerstva školství zapůjčený mikrobus, který každý den rozváží děti do školy a domů, a to po celém Eibenthale i Ujbányji. I díky návratu mnohých českých rodin do rodné vsi zapříčinilo, že místní škola může fungovat na denním režimu. Veškerá výuka probíhá rumunsky, pochopitelně až na hodiny českého jazyka. O stavu rumunského školství můžeme jen polemizovat, a to i kvůli vleklým celonárodním stávkám, které vedli rumunské učitelky a učitelé na konci školního roku 2022/2023.

D. Gecse v monografii *Historie českých komunit v Rumunsku* rozděluje školství podle politického systému, a to na tři období. Pro povahu práce je nejdůležitějším to poslední, tedy období komunistické nadvlády v Rumunsku mezi lety 1945 a 1989. Josef Kocman hovoří o trendu vysoké gramotnosti v Eibenthalu: *„Tady byla i nízká negramotnost, dělal se na to takovej průzkum, spis majetku a vzdělání. To bylo 1907. Na Heleně bylo 48 % negramotných, na Gerniku jich bylo 56 % na Rovensku 60 %, na Bígru 62 %. Na Eibenthale 2,5 %.“*[121] Na jaký průzkum však Kocman odkazuje, nebylo dohledáno. Dále hovoří o svých zkušenost s českými učiteli: *„V 53. byla udělaná smlouva mezi českejma vesnicema a ambasádou, aby sem začali posílat český učitele. Anuška Eliášová se jmenovala první, co přišla, a vzala si Škanderu. Bydleli na Ujbányji. Škandera byl právník. Pak nějaká, co učila rumunštinu. A pak slečna, co učila francouzštinu a němčinu. (...) Pořád jsem byl v první třídě a přišel učitel František Karlovský. (...) V 54. za nim přišel další učitel, František Lesák z Prahy. (...) Byl jsem ve 4. třídě, když přišel Jirka Kubíček. A tady bylo jenom do 4. třídy, pak jsem zůstal doma. (...) Ten Kubíček tu byl 2 roky. Pak přišel Přemysl Dutý.“*[122] D. Gecse v *Dějnách českých komunit v Rumunsku* zmiňuje pouze učitele do druhé světové války, poslední údaj se vztahuje k roku 1943 a příchodu Němce Jana Vormittaga.[123] V kapitolce *Česká škola v obodobí komunismu* zmiňuje několik českých učitelů a pomocných pedagogů.[124] S Kocmanem se však ne vždy shodne – hovoří pouze o Přemyslu Dutém, který podle Gecseho působil v Šumici (1955–1957, poté do roku 1959 v Eibenthalu), a Kocmanem zmíněnou Anušku Eliášovou uvádí jako banátskou rodačku křestním jménem Elena. Kocman nicméně hovoří o dobrém stavu školství: *„Tenkrát se hrozně dbalo, aby šly*

[120] Ročník 2023/2024.
[121] Z rozhovoru s J. Kocmanem vedeného dne 10. prosince 2023.
[122] Ze stejného rozhovoru.
[123] GECSE, D. Historie český komunit v Rumunsku, s. 264.
[124] *Tamtéž*, s 276–280.

děti na řemeslo. Výuka byla tady nejlepší. Když jsem byl ve škole tak byli jen 3, který nešli do školy dál. Dva měli problémy se srdcem, tak nešli ani na vojančinu. (...) Když jsem byl v Anině už, tak to byl (19)63."[125] V Anině se Josef Kocman vyučil elektrikářem.

I Jan Jágr vzpomíná na školu: *„Já jsem byl v posledním roce, co jsem chytil češtinu. Matematiku jsme se učili rumunsky i česky. A to bylo těžký. Když po té revoluci nám Češi že jako pomůžou, tak co bychom chtěli. Já i ostatní jsme chtěli, aby děti uměli číst a psát česky a pak nějaký kroužky. Byly jiný časy, rodič se tě neptal, jak bylo ve škole, vzal jsi krávy a šel. (...) Byly 4 třídy, pak Češi pomohli a postavilo se ještě jedno patro. Dopoledne jsme chodili 5., 6., 7., 8. třída. Odpoledne chodila 1., 2., 3., 4. A bylo hodně dětí. Byla škola i na Ujbányji. do 5. třídy. Nás bylo 26 ve třídě. Dnes je jen 30 dohromady i se školkou."*[126] Škola, o které Jágr hovoří, byla postavena po roce 1939, kdy se zbourala škola stará, k přístavbě patra došlo v roce 1964. Škola v Ujbányji byla postavena už roku 1908.[127] Na otázku, zdali se ve škole projevoval vliv komunismu (např. oslavy prezidentových narozenin), odpověděl takto: *„O prezidentovi nevim, ale o tý revoluci (VŘSR) jsme se ve škole učili."*[128] Na další konkrétní projevy komunistické doktríny (např. vztah k Antonescově režimu) si nevzpomíná. Na běžný chod školy a na rumunské učitele vzpomíná takto: *„A byli i dobrý učitelové. Tehdy teda byla hrozná disciplína, jeden nás i mlátil, tos nevěděl, jestli přijde zleva, nebo zprava. (...) Ráno, když jsi přišel do školy, tak jsme museli všichni vyjít ven a každej učitel odpovídal za každou třídu, kdo chybí, taková docházka. A když šla třída domů, tak se muselo jít venku, a ne že budeš křičet a tak, ale pak se od toho upustilo. Ředitel stál nad schodama a hlídal. (...) Holky měly šaty a my modrou košili, myslim, a kabát."*[129] Z toho mj. vyplývá, že škola byla smíšená. D. Gecse uvádí, že na rozdíl od jiných českých vesnic se na Eibnethale od roku 1970 učilo pouze rumunsky, a to i na prvním stupni.[130] V domácnostech se rumunsky prakticky nemluvilo a jazyk se děti naučily až ve škole. Toto tvrzení podporuje Jágr svou odpovědí na otázku, zdali v mládí mluvil na vesnici pouze česky: *„Jenom česky, tady se chodilo od sedmi roků do školy, já teda šel až od*

[125] Z rozhovoru s J. Kocmanem vedeného dne 10. prosince 2023.
[126] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[127] GECSE, D., Historie český komunit v Rumunsku, s. 264.
[128] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[129] Ze stejného rozhovoru.
[130] GECSE, D. *Historie český komunit v Rumunsku*, s. 277. V ostatních vesnicích se rumunsky učilo až na druhém stupni.

osmi. A já, když šel do školy, tak jsem neuměl ani slovo (rumunsky), až ve škole jsem se naučil.“[131]

Josef Nedvěd, další eibenthalský rodák, také vzpomíná na školu: *„Česká republika (Československo) sem posílala rok co rok učitele. Na základě mezinárodních dohod vyučovali od roku 1930 v Eibenthale čeští učitelé. Za to musíme být vděční a s velkou úctou být hrdí za český národ, který už od té doby nám pomáhal. Brali to, že patříme k nim. Za komunistů, když jsem byl ve čtvrté třídě, tady byl učitelem nějakej Lesák. Učil se doktorem a pak z toho sešel, nebo se mu to nelíbilo, ale měl tady i lékárnu. Pomáhal lidem, dovážel líky a tak.“*[132] O stejném Lesákovi hovoří i Kocman.

Na již zaniklou školu v Rovensku vzpomíná místní rodák Jan Veverka: *„Měli jsme pana učitele Šubrta. Často jsme dostali na ruku břinkovým proutkem. Když jsme neposlechli, natáhli ruku… to bolelo jak pes. Museli jsme to umět, když ne dnes, tak zejtra. Kdo za něj chodil do školy, uměl psát, číst, počítat. Pan učitel měl nadání i na muziku, hrál na housle, noty učil nás.“*[133] Hovoří se zde o Janu Šubrtovi, učiteli, který v Rovensku působil od roku 1940 až do roku 1976.[134]

Amálie Jakubovská ze Šumice hovoří takto: *„První třídu jsem dělala česky, pak rumunsky až do čtvrté klasy. Mám čtyři klasy, ale umím si všechno spočítat, umím si všechno přečíst. V první třídě byl učitel Čech – ten, co vzal lidi do Čech. I před ním ještě byli český učitelové, a to bylo dětích hodně, hodně. (…) První třídu jsme se učili česky, ale potom už se začlo rumunsky.“*[135]

Bígerský kněz Václav Mašek vzpomíná na výuku jazyků: *„Když jsem dokončil čtvrtou třídu, tak jsem uměl rumunsky sotva pár slov. Uměl jsem říct Rumunům: ‚Rodiče nejsou doma.‘ nebo ‚Rodiče jsou na poli.‘ Ale ne, že jsem uměl rumunsky. Učil jsem se nazpaměť. Devět let jsem se učil ruštinu a tři roky francouzštinu.“*[136] Z toho usuzujeme, že v podobném duchu jako v Československu byla začleněna i povinná výuka ruštiny.

Ke stavu porevolučního školství ví své František Roch, učitel ve Svaté Heleně: „*Po revoluci každá česká vesnice žádala po Češích dotaci na infrastrukturu, školu,*

[131] Z rozhovoru s Janem Jágrem vedeného dne 20. ledna 2023.
[132] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 79.
[133] *Tamtéž*, s. 109.
[134] GECSE, D., Historie český komunit v Rumunsku, s.
[135] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 28.
[136] *Tamtéž*, s. 64.

zdravotnictví… Na Heleně bylo dětích hodně. S předsedou UDSCR Josefem Pekem jsme zadali projekt, vyrobila ho firma Abraxas z Rešic. Obecní úřad nám dal pozemek. Sháněl jsem peníze, každý sliboval, ale nikdo nám nedal. Vzal jsem projekt na setkání s panem Havlem v Bukurešti. Slíbil nám, že to navrhne senátu a parlamentu. Peníze přišly od české vlády. Dohlížela organizace Člověk v tísni, ti viděli, že je nutné, aby škola stála. Muselo se udělat výběrové řízení, tak se přihlásily tři firmy. Vybrána byla rumunsko-česká firma Bekke se sídlem v Oršavě. Aby měli možnost se s ní soudit podle českých zákonů, kdyby to nedostavěla. Ještě dostala podmínku, aby zaměstnala všechny řemeslníky z vesnice. Bekke chtěl, abych převzal vedoucí dozor. Zřekl jsem se toho a stavební dozor byl z České republiky. Český stát zafinancoval stavbu a rumunský stát nasliboval hory doly, že vybavení bude dělat on. Ale když přišlo do tuhýho, nikdo zase neměl peníze. Zásluhou UDSCR, inspektorky a poslance jsme měli schůzku na rumunském ministerstvu školství, po ní nám uvolnili peníze na vybavení. Byli jsme jediná škola, která měla ústřední topení, počítače, nové lavice. V celém okolí nám záviděli. V Čechách jsem taky viděl, že se ve školách přezouvá. Tady nebyly šatny, ale udělali jsme u dveří skříně, že se budou učitelé a děti přezouvat. Děti byly možná ráno ve chlívě, pak šly bahnem. Nebyl asfalt.“[137]

Starší obyvatelé Eibenthalu i ostatních vesnic mají tedy podobné vzpomínky na školu. Za jejich mladých let byly školy plné dětí. Ty měly co dočinění s českými učiteli, ale i s rumunskými – za socialismu převládla na školách rumunština, kterou se děti musely naučit, což vede k tomu, proč mnozí obyvatelé tímto jazykem plynně hovoří. Mnozí z nich mají pouze čtyři ročníky základní školy, např. protože jako malí museli pomáhat rodičům v zemědělství. Socialistické školství se neslo i v duchu formování „socialistické mládeže“, Jan Jágr uvádí následující: *„Prvně jsi ve škole dělal pionýra. Když jsem vyšel osmou třídu, tak jsi šel do nějakého spolku (něco jako SSM), nevim, jak to bylo rumunsky.“*[138] Snahu o indoktrinaci vidíme i v Eibenthalu, ale z Jágrova příkladu vidíme, že ne každý to bral na velkou váhu: *„Když jsem šel na vojnu museli mi udělat carnet (průkaz). Dva jsem měl. když jsem vyšel osmou třídu, a pak jsem ho ztratil.“*[139] Takové je tedy školství za socialismu. V další kapitole bude rozebrána víra za socialismu – nicméně i téma školství se bude hojně vyskytovat, neboť jak bylo na začátku této kapitoly avizováno, školství a víra jsou v Českém Banátu úzce spjaty.

[137] *Tamtéž*, s. 101.
[138] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[139] Ze stejného rozhovoru.

6.7) Víra

Na školství volně navazuje náboženská nauka, která má mezi Čechy v Banátu pořád velmi silnou tradici. Přestože školní docházka výuku náboženství nenabízí, je o ni mezi dětmi velký zájem, který naplňují místní kostely. Největší podíl zastupují římští katolíci – Eibenthal je čistě katolickou vesnicí. Místní farní kostel zasvěcený svatému Janu Nepomuckému dnes spadá pod temešvárskou diecézi.[140] Současným farářem je Davor Lucaceva, který kromě Eibenthalu slouží mši i v Oršavě a v Herkulových Lázních.[141] V Českém Banátu však evidujeme významné církevní osobnosti i z řad českých rodáků, jako je například gernický kněz Josef Přelouček nebo bígerský kněz Václav Mašek. Ten vzpomíná na své kněžské počátky: *„Dali mě do Moldavy, tam dvacet čtyři roků nebyl kněz. Přišli komunisti, kněz i s věřícími, kolik mohli, utekli přes hranice do Srbska a do Německa. Stát vzal faru a tam se měnily instituce, než jsem přišel. Dva měsíce jsem byl v zákristii. Listopad a prosinec, bez ohně, bez lůžka a spával jsem u někoho. Ani žárovku mně tam nenechali, nic. Byl jsem tam devět roků a ve čtyřech jazycích. To bylo tak těžký.“*[142] Za socialismu byla situace na vesnicích úplně jiná než dnes, neboť jak poukazuje Mašek, vládnoucí režim nebyl k vyznávání víry příliš nakloněn.

Josef Kocman hovoří o svém pohledu na vztah komunistů k víře: *„V 50. letech se hodně usilovalo, aby se tady převzala komunistická výuka a komunisti přesvědčený, že po smrti nic není. Ale tady každej byl přesvědčenej, že nějakej ten bůh musí existovat. Tím pádem v každý vesnici a městě lidi dosti věřili a byly státy, který byly nejvíc v historických dobách a zakazovaný jejich zvyky tradice a víru, ať už byla katolická, nebo jiná. Víra se zachovávala, víme, že do 90. roku v Čechách poklesla víra natolik, že jedna čtvrtina dětí byla nekřtěný. Do kostela, ať už jsou tam nejhezčí a byly dobře státem za sočialismu udržovaný. (…) Lidi si vážili vyznání, i když tady nebyla pořád fara s knězem. Za sočialismu dojížděl z Oršavy nebo z Nový Moldavy.“*[143] Dále hovoří o vztahu rumunských učitelů k víře: *„Tady byli taky poslaný rumunský učitelové. Než zapadl na vesnici, tak musel odsloužit někde ve městě. Tam se jim zalíbil ten pohodlnej život. A ty hrozně bojovali, měli to nařízený od strany, aby se o Pánu Bohu nikdo*

[140] Římskokatolická církev je v Rumunsku menšinová, přesto na jeho území leží dvě církevní provincie. Jeden arcibiskup sídlí ve městě Alba Iulia v Sedmihradsku, druhý v Bukurešti. Právě pod bukurešťskou arcidiecézi spadá temešvárská diecéze.
[141] Oficiální stránky temešvárské diecéze [online]. [navštíveno 06. 05. 2024]. Dostupné na: https://gerhardus.ro/episcopie/preoti/preoti/.
[142] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 66.
[143] Z rozhovoru s Josefem Kocmanem vedeného dne 10. prosince 2023.

nezmínil. Aby se zapomínalo, že něco takového existuje… Jako dítě si pamatuju, že když děti slyšely zvonit poledne, tak každej si udělal křížek, ale aby ho učitel Rumun neviděl.“[144] podobným způsobem vypráví i Jan Jágr: *„Jak to bylo za komunistů, tak se to vede i dnes. Jen děti nesměly do kostela, učitelové zakazovali, ale všechny i tak chodily. Jeden učitel to opravdu zakázal. On je poslal nazpátek, ať jdou domů. Ale když jeden kluk přišel domů, chtěli ho seřezat. A byl od tý doby pokoj. (…) Ale mše byly, svátky fungovaly, u nás ano.“*[145]

Na vztah komunistických učitelů k víře reaguje i Josef Merhaut z Gerniku: *„Moje žena byla strašně bita, s kabelem. Bylo jí 12 let. S dalšími šla do kostela, že byla za jejího tátu mše svatá. Zakázali jim to, tak šly zadem, že je žádnej neuvidí. Jedna babka je práskla. Druhej den přišly do školy, učitelka si je postavila a zvixovala je tou kabelovkou. Později Marii prasklo slepé střevo, musela do nemocnice, tam ji vyslíkli na operaci a viděli, jak je modrá. Milicije přivezla její mámu do nemocnice, Marie byla ještě v bezvědomí. Až když se probrala, tak jim řekla, že jí to neudělala máma. Tak tu učitelku hned vodsaď vzali.“*[146] Dále vzpomíná na svoje osobní zážitky: *„Tady se chodilo do kostela pořád, ale komunisti utlačovali a utlačovali, až některý řekli, já už tam chodit nebudu. Ve škole se posmívali učitelé. Pamatuji si, já jsem byl sedmá třída, chytil jsem dobu, kdy byli samí kvalifikovaní učitelé, ale byli to komunisti. Měl jsem učitele na muziku, na zpěv, byli jsme v pěveckém sboru a on nás učil perfektně zpívat. ‚Nemyslete si, že jsem nezašel do kostela a neposlouchal jsem, jak zpívá ten kostelní pěvecký sbor,‘ řekl. Pořád se posmíval, ptal se, co nám kostel dal.“*[147]

V podobném antikomunistickém duchu hovoří i kněz Václav Mašek: *„Co my jsme zakusili za komunistů, nebudu to popisovat. Já jsem byl na listě každý den na Gerniku. To nebyli cizí komunisti, jestli tam byli dva tři Rumuni, jinak to byli komunisti z Gerniku. Každý den na mě číhali, hlídali, proč by mě mohli dát do basy. Jenomže já jsem měl lid za sebou. Mně říkali na Gerniku ‚náš kněz‘. Mimo ty komunisty jsem se neměl na koho vadit.“*[148]

Paní Hrůzová původem z Rovenska vzpomíná na víru a své rodiče: *„(…) Ale moji rodiče byli věřící baptisti. (…) Oni uvěřili, až když jsem měla šest roků. (…) (Na*

[144] Ze stejného rozhovoru.
[145] Z rozhovoru s Janem Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024.
[146] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *ve světě 6*, s. 72.
[147] *Tamtéž*.
[148] *Tamtéž*, s. 67.

bohoslužby jsme chodili) do Šopotu Nou, do Božovic, ale chodili i k nám. (…) O baptistech na Heleně jsme ani nevěděli.“[149]

Kocman ve své knize hovoří mj. o svatbě: *„Teď aby sem se vyslovil vo tom, jak probíhá svatba u nás nebo alespoň, jak to bylo na tej naší svatbě, to si ještě pamatuju; (…) a se rozumí, že s knězem se musí mluvit vo šest měsícůch dřívejc, abych na tu neděli nebyla i jiná veselka nebo neměl von nějaký jiný záležitosti, že by musel bejt někde jinde; je nutně vědět, že svatba se musí vohlásit alespoň vo šest měsícůch napřed, to se de dycky ke knězi; pak se zajednají starostové a tym potom zbyde na starosti celej ten pořad, všechny ty zvyky, který k tomu patří, voni to vedou; (…) svatba se většinou koná v kostele, to není svatba jenom vo vodávání nikde na úřadě, to je něco jinýho, to dělají jiný, ale my jako křesťani, který sme v katolickej církvi zařazený, sme šli do kostela a tam byli vodaný; ale ještě, než se šlo do kostela, tak přijde pan farář domů, a tam se dělá taková pobožnosť požehnání; a to požehnání, rodičovský požehnání, (…) pak je krátký kázání kněze na (tom) dvoře a potom se vyjde; kněz vodjede autem předem a jede se připravit do zákristie; veselka de pomálu s muzikou po vesnici až ke kostelu; tam se zastaví a naproti vyjde kněz s asistentama, přivítá je u vchodu u kostela a zavádí je až před voltář; potom začne pořad bohoslužby tak, jak je to předepsaný v církvi tím, že se přečítá první čtení, pak druhý čtení, který na tu neděli patřejí, jedno čte nevěsta a jedno ženich.“*[150] Kocman se nezmiňuje, v jakém roce svatba proběhla, dá se však předpokládat, že za komunistů. Aby byl sňatek platný, jistě bylo třeba civilního požehnání, tedy od starosty, nicméně jak je vidno, jediná platná svatba, určitě nejen pro manžele Kocmanovy, byla ta před Bohem. Nešlo však jenom o obřad, ale byly tedy zahrnuty tradice jako kněžovo kázání či požehnání od rodičů. Dá se rovněž předpokládat, že svatba byla celovesnickou záležitostí.

V trochu jinačím duchu hovoří Jan Veverka z Rovenska: *„Málem jsme ji (svatbu) ani neměli. Tenkrát se svatby moc nedělaly, nebylo odkud brát, nebylo pití, kořalka. Dělaly se oddavky v kostele, nedělala se hostina. Naše svatba, to bylo něco menšího. Udělala se večeře, zavolali se sousedi. Bylo to po vojně, bylo to chudý. Brali jsme se šestnáctýho máje, na zimu jsme vyplnili osmnáct let.“*[151]

[149] *Tamtéž*, s. 11–12.
[150] KOCMAN, J. *Vyprávění o Banátu, povídání s Janem*, s 99–101.
[151] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 110.

Téměř všichni zmínění pamětníci se shodnou na jedné věci – komunismus jednoznačně bojoval s vírou a tento boj se projevil i ve školství. Přes veškeré úsilí však víra v Boha v Českém Banátu nezanikla. Člověk víru potřebuje, a to nejenom v těžkých podmínkách pro život. Tímhle to shrňuje Josef Kocman: *„Ale vzpomínám si taky na to, že každej člověk de k Boku nejblíž tenkrát, dyž má tíhu, dyž je s ničím zatížen, dyž je nemocnej, dyž má nedostatek, dyž už neví, jak se vyhrabat z dluhů, tak potom si vzpomíná i na Boha; ale pořádnej křesťan myslí na Boha pořád i tenkrát, dyž mu de dobře, tam je v první řadě třeba alespoň poděkovat Bohu za to, že mu to dopřál a že se nestalo, abych on sám anebo celá komunita dostíhli nějakých zátop nebo požárůch nebo jiných strázní; nikdo to dává do tych rozhlasech s tym, že to je nějaká velká novina, ale to není novina, to je zármutek; který sme třebas viděli při letošních záplavách v Rumunsku, dyž severovýchodní Moldavu vyplavila velká voda; celých několik žup, přes pět set domůch zbylo bez střechy, tulik lidích zůstalo bez veškerýho majetku, který nascháněli po několik generacích; a všichni se teď dovolávaj a prosej Boha, aby jim nikde pomoh; těžko ale pomoct, dyž se nenajde nikde možnost výdělku; tíha a nikdy třest bóží dohání člověka, abych si znovu vzpomněl, že Bůh existuje, ale dokajď bude člověku moc dobře, tak si myslí, že Boha nepotřebuje; proto je dobře, aby sm i na něj pamatuvali i při dobrých chvílích, dyž se nám vede nejlepší, že asi nějakej ten Bůh je, kterej všechno řídí a podle kterýho i dopředu je všechno dáno a je to promyšlený.“*[152]

6.8) Kultura a tradice

Jednou z otázek zůstává, zdali obyvatelé českých vesnici měli vůbec volný čas, a to navzdory stálým aktivitám v zemědělství i v těžbě. K tomu se vyjadřuje Jan Jágr: *„Za nás byly tancovačky, to bylo na svátky, a zabíjačky byly úplně normálně.“*[153] Nebo Amálie Jakubovská ze Šumice: *„Ale bylo i veselo, že nás jich bylo hodně. Byly veselky, křtiny, do kostela… To začla veselka v sobotu a už předtím se zabíjelo telata nebo prasata. Pak v sobotu to začlo a do úterka do rána se pilo, jedlo, tancovalo. (smích) To bylo hezký, a když už to v sobotu začlo, to bylo nejhezčí. V sobotu v poledne se sehnala muzika – měli jsme tady muziku ve vsi. Manžel hrál osmnáct rokůch na trompetu. I na klarinet, ale pak se mu lepči líbila tamta, tak si to přendal. Bylo jich hodně. A byli i*

[152] KOCMAN, J., *Vyprávění o Banátu*, *povídání s Janem*, s 114–115.
[153] Z rozhovoru s J. Jágrem vedeného dne 20. ledna 2024

před ním starší muzikanti. Byly trubky, klarinety, basa, buben, talíře; to, když bouchlo, už jsme měli radosti.“[154]

Josef Kocman hovoří o svých osobních zkušenostech: *„Víte, mladí lidi potřebujou i nějakou tu zábavu, že nebudou pracovat jak roboti. Mladý člověk potřebuje i nějaký to pobavení. Ať už taneční zábava, divadlo nebo kino. Tenkrát byly i na Ujbányji i v Eibenthalu tři promítání tejdně. Při filmu byla ještě jedna malá bubína – politični žurnál. To promítali před filmem, bylo to většinou nasměrovány na politiku nebo proč je potřeba tulik uhle, proč je potřeba zlepšit tuto anebo tamto, takový všeljaký. Podle toho jsme se v češtině naučili český divadla. Potom jsme se museli naučit povinně i rumunsky. Rumunský učitelové dělali divadlo se školníma dětma a mládeží, ale chtěli i s námi, ať se s tím může vyjít i jinam. To už bylo divadlo dosti složitější, ne takový primitivní. A pak přišli i lidi vod syndikátu16 ze šachty a říkaj: „Vy jste naši zaměstnanci, vy musíte zahrát i u nás v divadle.“ Takže jsme chodili dva dni na jednu zkoušku, dva dni na druhou, dva dni na třetí a táta říkal: „A ty už nebudeš doma dělat nic? Budeš chodit jenom na zkoušky, bude z tebe nějakej artist?“ (smích) Řekl: ‚Já bysem řek, abys se toho nechal a hleděl si doma vidlích, lopaty, sekyry. Je dost práce, kam se podíváš. Na poli, s dobytkem, seno, vobilí, dřevo. Myslíš, že to všechnu stačím já?‘ Tak potom abysme nechodili ve dne, tak jsme chodili v noci na ty zkoušky, abych mohl ve dne dělat doma. Takže mi bylo dopřáno třeba čtyři hodiny spaní a vostatní – něco na práci, něco po cestě, něco na zkoušce. Zábavy taky byly, třebas muziky na svátky, co byly většinou podle víry, ale byly i jiný. Povinný státní svátky – 1. a 2. máje, 23. a 24. srpna, to bylo osvobození, převracení zbraní proti Němcům v 2. světové válce. Havířskej den jsme si drželi, ale ne 4. prosince, jak to bylo vodjakživa a všady na svatou Barboru, ale druhá neděle v srpnu, protože se říkalo, že co se může v zimě, že 4. prosince je dycky špatnej čas, nemůže se nikam do přírody, a takhle v srpnu mohla dycky oslava být venku. Jen když pršelo, tak se šlo někam dovnitř.“*[155]

S tanečními zábavami souvisí vesnické kapely. Každá vesnice měla svoji vesnickou kapelu – v Eibenthalu to byla mj. kapela Kolotoč, kterou tvořili Tomeš Pospíšil, Jan Benedikt, Petr Mareš, Antonín Pospíšil, Václav Kaftan a zmíněný Jan Jágr, který hrál na trumpetu.[156] Josef Mašek z Gerniku je také jedním z místních muzikantů: *„V rodině*

[154] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 22.
[155] *Tamtéž*, s. 42–43.
[156] GECSE, D. *Historie českých komunit v Rumunsku*, s. 337.

žádnej ani nezpíval. Náš starý učitel hrál na housle. Hrál nám a my jsme zpívali. Zpívali jsme české lidové písničky. Mně se to zalíbilo, uměl jsem zpívat. Dělali jsme všelijaký programy. Když jsem byl na střední škole, zpíval jsem na zábavách. Na štrachandách, na narozeninách, společně jsme zpívali. Měl jsem kamaráda Frantu Švajnera, ten letos zemřel v Čechách. Hrál na harmoniku, byl o pět let starší. Když byla zábava, tak nás místní muzikant pan Merhaut nechal jednu dvě písničky zahrát a zazpívat. Lidi to měli rádi. Můj bratr Franta taky zpíval dobře. V kulturním domě jsou diplomy a tam se píše, že jsme vzali první místo na sólistiku na Cântarea României, bratři Maškové, to nám bylo devatenáct dvacet. To představení jsme dali na Gerniku, pak jsme šli do Nový Moldavy, tam když jsme se kvalifikovali, tak jsme šli do Oravice nebo do Rešic a pak jsme byli v Severinu a dálej jsme jezdili po Rumunsku. Zkraje nás doprovázel muzikant Merhaut.“[157]

Češi vždy lpěli na svých tradicích i náboženských svátcích.[158] Svátky, které zmiňuje Kocman, byly spjaty s komunistickým režimem a dnes se mezi Čechy v Banátu neslaví, mnohem významnější jsou náboženské svátky. Patří mezi ně Nový rok, svátek Tří králů, Hromnice, masopust, Velikonoce, svatodušní svátky, dožínky, posvícení nebo Vánoce. Významné byly i svátky světců – svátek sv. Jana Nepomuckého – ten se slaví jen v Eibenthalu a Gerniku – sv. svatého Mikuláše nebo svátek sv. Barbory. Jak říká Kocman, ten se za komunismu neslavil. Olga Skalníková v monografii *České vesnice v rumunském Banátě* píše, že pouze v Eibenthalu probíhá speciální myslivecká slavnost, před kterou myslivci zastřelí několik jelenů.[159]

František Roch z Bígru potvrzuje, že v přístupu ke společenským akcím byla důležitá víra: *„Baptisti taky zpočátku nepouštěli děti do kulturáku, když jsme měli nějaký program, na zábavu, tancovat. Po čase jsme se domluvili, vyšli jsme si vstříc, aby to bylo na obou stranách dobré.“*[160] Podobně to vidí Anna Hrůzová z Rovenska: *„Jo, to bylo (tancovačky), třeba na masopust, ale moji rodiče byli věřící baptisti, tak já jsem nechodila. Maminka mi nezabraňovala, ani tatínek, přinesla mi hadříky a řekla, když chceš, můžeš jít. Ale já jsem nechtěla.“*[161]

[157] GAJDZICA, A., JÍCHOVÁ K. *Češi ve světě 6*, s. 50.
[158] SECKÁ, M. *Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě a u reemigrantů na Chebsku a Znojemsku*. s. 162–169.
[159] JECH, J. *České vesnice v rumunském Banátě*, s. 68.
[160] *Tamtéž*, s. 100.
[161] *Tamtéž*, s. 10.

I přes každodenní těžkou práci si obyvatelé vyhradili čas pro zábavu. Na vesnicích se pořádaly různé taneční zábavy, promítání filmů nebo divadelní představení. Nebylo zjištěno, do jak určité míry se náboženské svátky slavily za komunismu, dá se však díky jejich současné oblibě předpokládat, že nebyly režimem vymýceny a že se jich režim prakticky ani nedotkl.

Důležité je i vyznání. Z výpovědí je potvrzeno, že svatohelenští baptisti si takové radosti, jako společenské tancovačky, nedopřávají. Tento fenomén se každopádně Eibenthalu netýká.

7) Závěr

Předchozí kapitola odpověděla na obě základní otázky. Nejdříve otázka, jak Čechy ovlivnil rumunský průběh dějin:

- Obyvatelé na rumunský socialismus většinově nevzpomínají v dobrém. Jan Jágr jako negativní vnímá samotnou vládu Nicolae Ceaușesca a později i jeho ženy Eleny. Na příkladu Josefa Merhauta a jeho ženy lze spatřit negativní stránku socialistického školství ke vztahu k víře.
- Politické represe byly přítomny i v takto zapadlých vesnicích. Příkladem je rodina Jágrů, jejichž někteří členové byli odvlečeny do táborů v Baraganské stepi.
- Přes negativní vztah rumunského socialismu k víře se na českých vesnicích nepovedlo potlačit silnou křesťanskou tradici. Příkladem je Václav Mašek, který se rozpovídal o svých kněžských začátcích.
- Fakt, že se Eibenthal nachází v příhraniční oblasti, má svoji velkou roli dodnes. Za socialismu byl pohyb po silnici na pobřeží Dunaje ovlivněn přítomností pohraničníků. Příkladem je tvrzení Jana Jágra.
- Rovněž přes rumunský nacionalismus, který lze uvést na příkladu zavedení rumunštiny ve školství, nedošlo k většímu úpadku češtiny ve vesnicích. Příkladem jsou všichni pamětníci, kteří hovoří velice slušnou češtinou. V jejich slovní zásobě je rumunský vliv patrný (např. frigider, mašina atd.). Patrný je rovněž vliv jihozápadního nářečí češtiny, kterým hovořili původní emigranti (např. radvanec). Dále často užívají tvary substantiv, které jsou v rozporu s dnešní spisovnou češtinou (např. mnoho lidu, osmnáct rokůch atd.). Nic z toho však nic nebrání komunikaci s nimi.

- Obyvatele ovlivnil technický vývoj. Pamětníci si dodnes pamatují, jak a kdy se na jejich vesnicích zaváděl elektrický proud.

Druhá otázka, jak se Čechům za socialismu žilo:

- Obyvatelé byli jako děti zapojeny do chodu domácností. Na příkladu Anny Hrůzové nebo Josefa Merhauta vidíme, že i malé děti pracovaly v zemědělství a pomáhaly s chovem hospodářských zvířat.
- Obyvatelé nikdy nezapomněli na svůj český původ. I během socialismu vyznávali svoji víru, se kterou přišli jejich předci z Čech. Příkladem je Jan Jágr, který i za socialismu měl zájem o vycestování do Československa.
- Obyvatelé zůstali hrdí na svůj původ a své vesnice. I po vlnách reemigrace po druhé světové válce i pádu komunismu vesnice přetrvaly. Příkladem je Eibenthal, který i po důlním neštěstí v roce 2006 zažívá prosperitu.
- České vesnic se vzájemně i za socialismu ovlivňovaly. Příkladem je Anna Hrůzová, která se provdala z Rovenska do Svaté Heleny.
- Navzdory těžkým podmínkám si mladí lidé našli čas i prostor pro volnočasovou zábavu. Tanec a hudba měly na vesnicích velkou tradici. Příkladem je Josef Mašek, který byl sám uznávaným hudebníkem.

Za zvláště důležitý přínos práce považuji terénní výzkum, který přinesl mimo jiné nové obsáhlé rozhovory s místními pamětníky. Zároveň byl součástí stáže u českého učitele v Eibenthalu, které jsem se zúčastnil v zimním semestru akademického roku 2023/24. I takto lze dokázat význam působení českých učitelů, kteří tímto programem spojují Čechy doma i v Banátu. Bakalářská práce celkově propojuje vzpomínky pamětníků z více zdrojů a poukazuje na význam výzkumu orální historie v českých vesnicích, na který již poukazoval Jan Schlögl. V další řadě je důkazem zájmu českých studentů a odborníků o krajany – jedná se tak o jednu z dnes již poměrně početných bakalářských či diplomových prací, které se z různých úhlů pohledu věnují tématu Čechů v Banátu.

8) Použité zdroje

8.1) Orální prameny

GAJDZICA, Alexandr a JÍCHOVÁ Klára, Češi ve světě 6.

KOCMAN, Josef. *Vyprávění o Banátu – povídání s Janem*. 176 stran. Euroservice 1999, 2011. ISBN: 978-80-903870-2-7.

Vlastní rozhovor s Janem Jágrem vedený dne 20. ledna 2024.

Vlastní rozhovor s Josefem Kocmanem vedený dne 10. prosince 2023.

8.2) Písemné prameny

SCHLÖGL, Jan. *Školská kronika*, 114 stran. Bratislava: 1934.

8.3) Periodika

Český Banát. Číslo 1/2022, s. 2.

Rudé právo. Číslo 226 – ročník 48, s. 1.

Rudé právo. Číslo 103 – ročník 69, s. 1.

8.4) Odborná literatura

AUEHRAN, Jan. *Čechoslováci v Jugoslávii*, *v Rumunsku*, *v Maďarsku a v Bulharsku*. 207 stran, 1921.

BROUČEK, Stanislav. *Češi v cizině*. Svazek. 8. 115 stran. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1995. ISBN : 80-85010-02-X

DELETANT, Dennis. *Ceaușescu and the Securitate*. 424 stran. C Hurst & Co Publishers Ltd, 1996. EAN: 9781850652670.

DELETANT, Dennis. *Romania under Communism*: *Paradox and Degeneration*. 662 stran. Routledge, 2020. ISBN: 9780367585570.

DELETANT, Dennis. *Romania under communist rule*. 272 stran. Bukurešť: Civic Academy Foundation, 1998. ISBN: 973-98437-2-7.

DELETANT, Dennis. *Studies in Romanian History*. 351 stran. Editura Enciclopedică, 1991. ISBN: 9734500058, 9789734500055.

GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. 464 stran. Herrmann & synové, 2013. ISBN: 9788087054314.

HAYNES, Rebecca. *Romanian Policy towards Germany*, *1936–1940*. 205 stran. Macmillan Press, 2000. ISBN: 0312232608, 9780312232603.

JECH, Jaromír, SECKÁ, Milena, SCHUFLER, Vladimír, SKALNÍKOVÁ, Olga. *České vesnice v rumunském Banátě*. 202 stran. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1992. ISBN 80-85010-36-4.

JECH, Jaromír, SVOBODA, Jaroslav. *Tady byl samej les*: *dva tucty lidových povídek Čechů z rumunského Podunají*. 116. stran. Nadlak : Vydavateľstvo Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku, 1996. ISBN: 973-97400-8-1.

ROSŮLEK, Přemysl. *Mezi krajany v rumunském Banátu*: *Gernik očima studentů Fakulty humanitních studií ZČU v Plzni*. 28 stran. Plzeň: Diecézní charita, 2001. ISBN: 80-238-8913-3.

SEBESTYEN, Victor. *1989 – Pád východního bloku*. 432 stran. CP Books, 2011. ISBN: 978-80-251-3235-7.

SECKÁ, Milena. *Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě a u reemigrantů na Chebsku a Znojemsku*. 1988 Strany 162–169. Český lid, 75/3.

TREPTOW, Kurt, W. *Dějiny Rumunska*. 544 stran. NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-348-7.

URBAN, Rudolf. *Čechoslováci v Rumunsku*. 191 stran. Bukurešť: 1930.

URBÁNEK, Radim. *Češi v rumunském Banátu*: *doprovodná publikace k výstavě české vesnice v rumunském Banátu*. 24 stran. Vysoké Mýto: Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, 2003. 80-239-0390-X.

VACULÍK, Jaroslav. *České menšiny v Evropě a ve světě*. 319 stran. Praha: Libri, 2009. ISBN: 978-80-7277-397-8.

VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. 72 stran. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN: 80-210-3001-1.

VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945–1950*. 158 stran. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN: 80-210-0585-8.

VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. 112 stran. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN: 978-80-7285-107-2.

8.5) Internetové zdroje

Camera Deputaților. Legislatura 2020–prezent. [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na:

https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.gp?idl=2&cam=2&leg=2020&idg=6.

Comuna Dubova. Componență. [online]. [Navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://primariadubova.ro/componenta/.

Primăria Comunei Coronini [online]. [Navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://primariacoronini.ro/primaria/primar/.

Primăria Comunei Gârnic. Județul Caraș-Severin [online]. [Navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://www.primariagarnic.ro/despre-noi/conducere/.

Publicația oficială – Monitorul Oficial al României. E-monitor [online]. [Navštíveno 23. 03. 2024]. Dostupné na: https://monitoruloficial.ro/e-monitor/.

Rozhovor s J. Kotešovcem vedený dne 9. září 2022. Převzato z Paměti národa [online]. [navštíveno 30. 06. 2024]. Dostupné na: https://www.pametnaroda.cz/cs/kotesovec-jan-1937.

Rozhovor s V. Jágrem vedený dne 7. září 2022. [online]. [navštíveno 30. 06. 2024]. Dostupné na: https://www.pametnaroda.cz/cs/jagr-vaclav-1930.

Velvyslanectví České republiky v Bukurešti. Přehled kontaktů na krajanské spolky v Rumunsku. [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na:

https://mzv.gov.cz/bucharest/cz/krajane/prehled_kontaktu_na_krajanske_a_dalsi_institu ce.html/.

Webové stránky HKS [online]. [navštíveno 27. 03. 2024]. Dostupné na: https://www.hks.re/wiki/bibliografie_praci_o_rumunskych_cesich_a_slovacich.

9) Přílohy

9.1) Pamětníci

Abecední seznam všech pamětníků, jejichž vzpomínky byly využity pro účely práce.

- Anna Hrůzová z Rovenska, nar. 24. 9. 1952.
- Amálie Jakubovská ze Šumice, nar. 29. 6. 1940.

- Jan Jágr z Eibenthalu nar., 28. 1. 1955.
- Václav Jágr z Eibenthalu nar. 28. září 1930, zem. 2023.
- Josef Kocman z Eibenthalu, nar. 16. 3. 1946.
- Jan Kotešovec z Eibenthalu, nar. 14. 5. 1937.
- Josef Mašek z Gerniku, nar. 9. 4. 1955.
- Václav Mašek z Gerniku, nar. 29. 4. 1941.
- Josef Merhaut z Gerniku, nar. 7. 3. 1959.
- Josef Nedvěd z Eibenthalu, nar. 7. 9. 1944.
- Václav Pek ze Svaté Heleny, nar. 19. 7. 1948.
- František Roch z Bígru, nar. 18. 5. 1957.
- Jan Veverka z Rovenska, nar. 16. 10. 1944.

9.2) Místopis

Abecední seznam toponym s rumunským překladem, jež byla v práci zmíněna, anebo se tématu silně blíží. Tvary názvů českých vesnic byly použity s předložkami do a v (např. do Eibenthalu a v Eibenthalu, nikoli na Eibenthalu a na Eibenthal). Seznam je rozdělen podle celků.

9.2.1) Přírodní jevy

- Dunaj — Dunărea
- Karpaty — Carpați
- Kukujová — Cuculova
- Kopřiva — Urzica
- Maruše — Mureș
- Olt — Olt
- Tisa — Tisa
- Tisovice — Tisovița
- Traskavec — Trescovați
- Znamána — Znamana
- Železná vrata — Porțile de Fier

9.2.2) Oblasti a administrativní jednotky

- Banát — Banat
- Karaš-Severin — Caraș-Severin
- Krišana — Crișana
- Maramureš — Maramureș
- Mehediniți — Mehedinți
- Moldávie — Moldova
- Munténie — Muntenia
- Olténie — Oltenia
- Valašsko — Valahia
- Sedmihradsko — Transilvania

9.2.2) Sídla

- Arad Arad
- Berzáska Berzasca
- Bígr Bigăr
- Dubová Dubova
- Dr. – Turnu Severin Dr.-Turnu Severin
- Eibenthal Eibenthal
- Gernik Gârnic
- Herkulovy Lázně Băile Herculane
- Ješelnice Eșelnița
- Jubková Liubcova
- Karansebeš Caransebeș
- Koroniny Coronini
- Kozla Cozla
- Lapušnicel Lapușnicel
- Lugož Lugoj
- Nadlak Nădlac
- Nová Moldava Moldova Nouă
- Nový Šopot Șopotu Nou
- Oršava Orșova
- Petrošáň Petroșani
- Plavišovice Plavișevița
- Rešice Reșița
- Rovensko Ravensca
- Svatá Helena Sfânta Elena
- Svinice Svinița
- Šumice Șumița
- Temešvár Timișoara
- Ujbányje Baia Nouă

9.3) Fotografie

Fotografie Eibenthalu dodal fotograf Ivo Dokoupil (id). Dobové fotografie pochází z domácího archivu rodiny Gecse, které dodala Alena Gecse (ag). Fotografie stážistů byla použit ze sociálních sítí, které informují o práci učitelů v Banátu. Seznam obrázků přiložen.

Obrázek 1: Eibenthal z výšky (id)

Obrázek 2: Kostel svatého Jana Křtitele (id)

Obrázek 3: Ujbányje, doly na antracit (id)

Obrázek 4: Horníci z Ujbányje (id)

Obrázek 5: Kněz Václav Mašek při mši (id)

Obrázek 6: Stážisti u českých učitelů, zimní semestr 2023/24 (HezkyČesky v Banátu)
Obrázek 7: Děti ze Šumice, 50. léta 20. století (ag)
Obrázek 8: Děti ze Svaté Heleny, 1969 (ag)
Obrázek 9: Jindřich Schlögl s rodinou (ag)

Obrázek 1: Eibenthal z výšky (id)

Obrázek 2: Kostel svatého Jana Křtitele (id)

Obrázek 3: Ujbányje, doly na antracit (id)

Obrázek 4: Horníci z Ujbányje (id)

Obrázek 5: Kněz Václav Mašek při mši (id)

Obrázek 6: Stážisti u českých učitelů, zimní semestr 2023/24 (HezkyČesky v Banátu)

Obrázek 7: Děti ze Šumice, 50. léta 20. století (ag)

Obrázek 8: Děti ze Svaté Heleny, 1969 (ag)

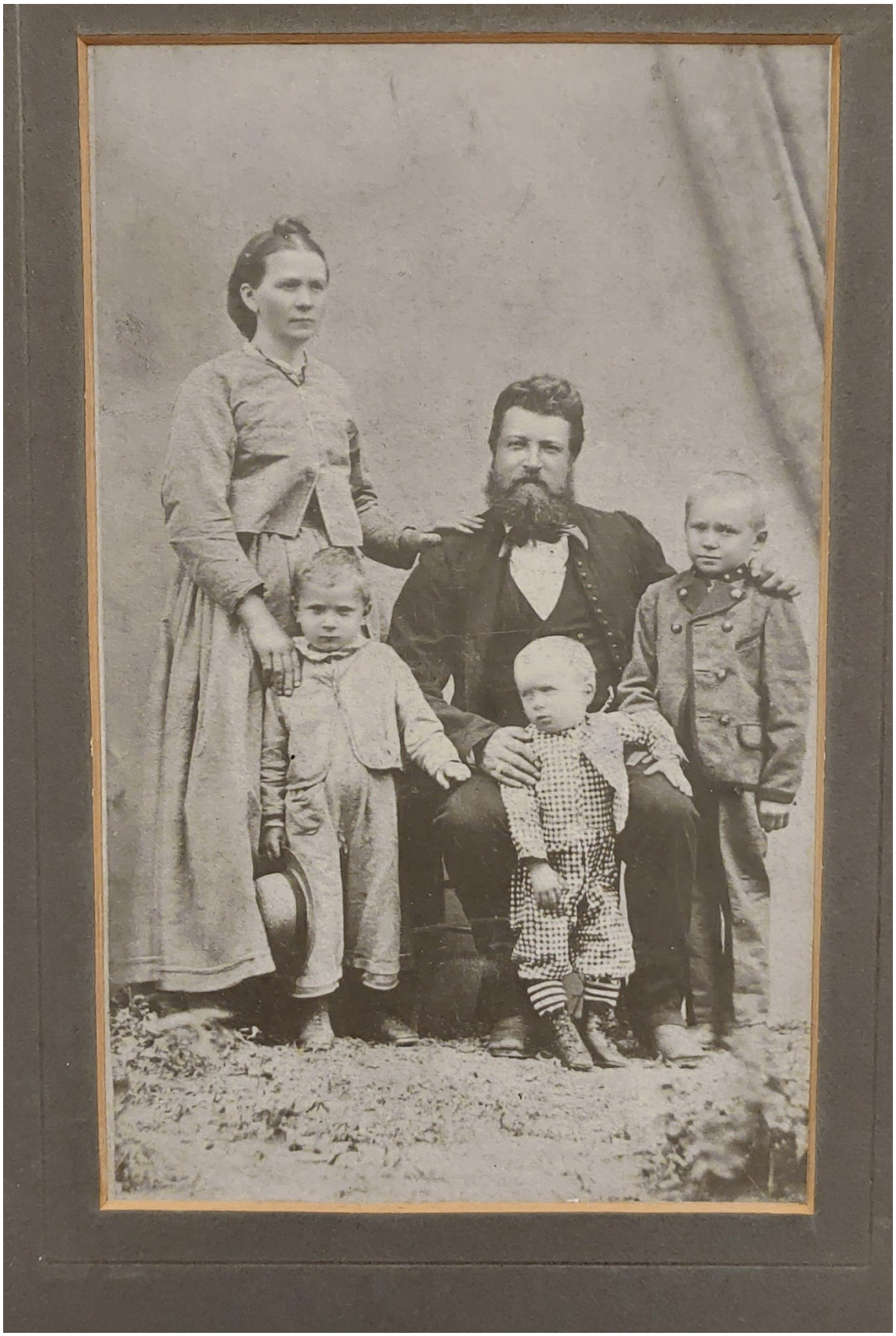

Obrázek 9: Jindřich Schlögl s rodinou (ag)